

Nr 156.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; given Stockholms slott den 24 februari 1933.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Torsten Nothin.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, NOTHIN, SCHLYTER, WIGFORSS, VANNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Tillförordnade chefen för socialdepartementet, statsrådet Nothin, anför:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t *dels* bland utgifter för kapitalökning, bilaga 1, under rubriken »Fonden för förlag till statsverket», punkt 3, föreslagit riksdagen att, i avbidan på blivande proposition i ämnet, till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus för budgetåret 1933/1934 beräkna ett reservationsanslag av 6,900,000 kronor, vilket anslag förutsattes skola täckas av lånemedel, *dels ock* under femte huvudtiteln, punkt 60, föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till

Bihang till riksdagens protokoll 1933. 1 saml. Nr 156—157.

345 33 1

inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. för samma budgetår beräkna ett extra reservationsanslag av 670,000 kronor.

Jag anhåller nu att få upptaga dessa frågor till förnyad behandling.

Inledning.

I proposition nr 165 till 1928 års riksdag framlades en plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården, enligt vilken plan den rådande bristen på vårdplatser å de statliga sinnessjukanstalterna skulle fyllas medelst genomförande av ett i planen ingående byggnadsprogram. Enligt detta program skulle genom uppförande av nya sinnessjukhus samt vissa omändrings- och utvidgningsarbeten vid äldre hospital antalet vårdplatser ökas med omkring 4,800 för sinnessjuka och omkring 1,000 för sinnesslöa. Byggnadsarbetena skulle utföras under en tid av tio år och medföra en totalkostnad av i runt tal 39,500,000 kronor. Härav beräknades för större omändringsarbeten ett belopp av 3.5 miljoner kronor, avsett att utgå med i genomsnitt 350,000 kronor per år.

Den sålunda framlagda planen blev i sina huvuddrag godkänd av riksdagen (skrivelse nr 287).

I proposition nr 150 till 1930 års riksdag föreslogos vissa ändringar i planen. Ändringarna, som närmare framgingo av en vid propositionen fogad översikt över beräknade kostnader för nyanskaffning av hospitalsplatser m. m. under budgetåren 1928/1929—1937/1938, inneburo framförallt en ökning av antalet vårdplatser för sinnesslöa till omkring 1,900 samt en höjning av totala kostnaderna till i runt tal 48,200,000 kronor.

Mot de föreslagna ändringarna i 1928 års plan gjorde riksdagen icke någon erinran. Ej heller föranledde den vid propositionen fogade översikten annan anmärkning än den, som följde av riksdagens beslut att den i översikten upptagna sinnesslöanstalten i Lund skulle påbörjas tidigare än i propositionen avsetts (skrivelse nr 361).

Alltsedan budgetåret 1928/1929 har riksdagen för fullföljande i huvudsak av omförmälda plan årligen beviljat ett extra reservationsanslag till hospitalsbyggnader. De anslagsbelopp, som sålunda anvisats, framgå av följande tablå.

Budgetår.	Kronor.
1928/1929	3,500,000
1929/1930	4,100,000
1930/1931	4,700,000
1931/1932	6,400,000
1932/1933	6,250,000

Beträffande anslagen för de två sista budgetåren har föreskrift meddelats, att viss del av anslagen skulle utgå av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

1930 års riksdag, som biföll ett av Kungl. Maj:t framställt förslag om anvisande av medel för ombyggnad av vissa paviljonger vid S:t Lars sjukhus

i Lund, uttalade i samband därmed önskvärdheten av att vid eventuellt uppkommande ytterligare krav å renoveringsarbeten vid statens sinnessjukhus en plan framlades för riksdagen för belysande dels av omfattningen av sådana arbeten och dels av den ordning, i vilka arbetena borde ifrågakomma.

Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 27 juni 1930 åt medicinalstyrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med fullständig plan rörande de renoveringsarbeten av större betydelse, som ansåges böra under tiden till och med utgången av budgetåret 1937/1938 vidtagas vid statens sinnessjukhus, därvid i planen borde angivas ej mindre omfattningen av och den beräknade kostnaden för ifrågavarande arbeten än även den ordning, i vilken desamma ansåges böra komma till utförande.

I skrivelse den 13 februari 1933 har nu medicinalstyrelsen under förklaring, att styrelsen ännu icke vore i tillfälle att framlägga en plan av den fullständighet, som i Kungl. Maj:ts uppdrag avsåges, lämnat en redogörelse rörande detta ärendes läge samt i anslutning därtill uppgjort en preliminär översikt över erforderliga större renoveringsarbeten vid sinnessjukhusen under de närmaste budgetåren.

Medicinalstyrelsens berörda skrivelse torde jämte den därtill hörande översikten få såsom bilaga fogas till detta statsrådsprotokoll.

Då jag icke varit i tillfälle att underkasta den av styrelsen framlagda planen någon mera ingående granskning, är jag icke beredd att i detalj taga ställning till densamma. Emellertid synes det mig, som om den av styrelsen lämnade redogörelsen — trots att de däri förekommande uppgifterna på vissa punkter äro ofullständiga — dock giver en föreställning om de större omändringsarbeten, med vilka för de närmaste åren äro att räkna, och om det anslagsbehov, som för arbetenas utförande kan vara att förutse. Med hänsyn härtill anser jag den omständigheten, att fullständig renoveringsplan ännu icke föreligger, ej behöva utgöra hinder för anvisande av medel till sådana i berörda översikt upptagna byggnadsarbeten, som måste betraktas såsom nödvändiga och vilkas uppskjutande skulle bereda olägenhet. På grund härav har jag — såsom av det följande närmare kommer att framgå — ansett mig böra tillstyrka särskilda av medicinalstyrelsen gjorda framställningar om anvisande av medel för nästa budgetår för utförande av de arbeten, som i förenämnda översikt upptagits under nr 1), 2), 4) och 5), samt av det under nr 10) i översikten först angivna arbetet. Beträffande övriga i översikten upptagna arbeten vill jag framhålla, att endast det under nr 3) upptagna arbetet rörande reningsverk vid Sätters sjukhus enligt medicinalstyrelsens mening skulle påbörjas under nästa budgetår. Framställning om anvisande av medel för ändamålet har av styrelsen i dagarna ingivits men är för närvarande remitterad till byggnadsstyrelsen för yttrande.

Efter denna inledning anhåller jag att få övergå till behandling av de olika frågor rörande byggnadsarbeten vid sinnessjukhusen m. m., vilka äro av beskaffenhet att nu böra underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Umedalens sjukhus vid Umeå.

I proposition nr 220 till 1929 års riksdag framlades förslag om uppförande för en beräknad kostnad av högst 7,650,000 kronor av en för 918 vårdplatser avsedd sinnessjukanstalt vid Umeå.

Kungl. Maj:ts förslag, beträffande vars innehåll jag tillåter mig hänvisa till propositionen, blev av riksdagen bifallet (skrivelse nr 288).

Den 20 juni 1929 uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att — under förutsättning att vissa överenskommelser träffades med kommunalfullmäktige i Umeå landskommun och Umeå socknemän — låta uppföra sinnessjukanstalten i enlighet med riksdagens beslut. Dylika överenskommelser blevo sedermera ingångna.

För uppförande av sinnessjukanstalten hava hittills av anvisade anslag till hospitalsbyggnader ställts till medicinalstyrelsens förfogande följande belopp, nämligen nyssnämnda den 20 juni 1929 högst 200,000 kronor, den 27 juni 1930 högst 1,200,000 kronor, den 26 juni 1931 högst 2,300,000 kronor samt den 17 juni 1932 högst 1,980,000 kronor. Dessutom har Kungl. Maj:t sistnämnda dag föreskrivit, att det belopp av 20,000 kronor, vilket det jämlikt en av omfördälda överenskommelser åläge Umeå landskommun att erlægga till statsverket såsom bidrag till kostnad för avloppsledning, skulle av kommunen inbetalas till medicinalstyrelsen, ävensom bemyndigat styrelsen att — utöver övriga för ändamålet anvisade medel — använda detta belopp för bestridande av kostnader för uppförande av berörda sjukhus. Sammanlagt har alltså för uppförande av denna anstalt ställts till medicinalstyrelsens förfogande ett belopp av 5,700,000 kronor.

I skrivelse den 7 januari 1933 har *medicinalstyrelsen* nu hemställt om anvisande av medel för nästa budgetår för fortsatta arbeten med uppförande av ifrågavarande sjukhus. I skrivelsen har styrelsen anfört, att arbetena fortskridit i snabbare takt än tidigare beräknats samt att sjukhuset kunde antagas bliva färdigt att tagas i bruk under hösten 1934. Med hänsyn därtill har styrelsen hemställt, att av det beräknade återstående medelsbehovet (7,650,000—5,700,000) 1,950,000 kronor ett belopp av 1,800,000 kronor måtte anvisas för budgetåret 1933/1934, därvid styrelsen räknat med att för budgetåret 1934/1935 skulle anvisas ytterligare 150,000 kronor.

Departements-
chefen.

Enligt den vid propositionen nr 150 år 1930 fogade kostnadsöversikten beräknades för ifrågavarande arbeten för budgetåret 1933/1934 1,550,000 kronor eller alltså 250,000 kronor mindre än det av styrelsen nu äskade beloppet. Då emellertid detta förhållande har sin grund dels däri, att de belopp, som hittills ställts till styrelsens förfogande för byggnadsföretaget, med 100,000 kronor understigit de i berörda översikt för tiden till och med löpande budgetår upptagna beloppen, dels ock i den omständigheten, att såsom redan nämnts arbetena framskridit längre än som tidigare varit förutsatt, har jag icke något att erinra mot styrelsens förslag. Jag förordar alltså, att för budgetåret 1933/1934 till fortsättande av byggnadsarbetena å Umedalens sjukhus vid Umeå beräknas ett belopp av 1,800,000 kronor.

Ryhovs sjukhus i Jönköping.

I propositionen nr 220 till 1929 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag rörande omändring för en beräknad kostnad av högst 6,750,000 kronor — däri inräknade utgifter för inlösen av vissa Kungl. Maj:t och kronan icke tillhöriga byggnader och annan egendom — av det av Jönköpings regemente tidigare disponerade kasernetablissemnetet i Jönköping till en för 1,220 vårdplatser avsedd sinnessjukanstalt.

Kungl. Maj:ts förslag, beträffande vars innehåll jag tillåter mig hänvisa till nyssnämnda proposition, bifölls av riksdagen (skrivelse nr 288).

Den 20 juni 1929 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta omändra kasernetablissemnetet till sinnessjukanstalt i enlighet med riksdagens beslut. Samtidigt föreskrev Kungl. Maj:t, att omändringsarbetena skulle så bedrivas, att anstalten kunde efter färdigställande tagas i bruk före den 1 juli 1934. Genom beslut den 20 juni 1929, den 27 juni 1930, den 26 juni 1931 och den 17 juni 1932 har Kungl. Maj:t av vederbörande anslag till hospitalsbyggnader ställt till byggnadsstyrelsens förfogande högst respektive 160,000 kronor, 2,100,000 kronor, 1,650,000 kronor och 2,000,000 kronor eller tillhoppa högst 5,910,000 kronor att användas till omändringsförslagets genomförande.

Den 17 juni 1932 har Kungl. Maj:t vidare i anslutning till i proposition nr 129 till 1932 års riksdag framlagda, av riksdagen utan erinran lämnade förslag fattat vissa beslut, sammanhängande med byggnadsarbetena vid Ryhovs sjukhus. Besluten avse omändring av gymnastikbyggnaden vid kasernetablissemnetet till tvättinrättning m. m., uppdrag till angivna myndigheter att träffa avtal angående leverans från Ryhovs sjukhus till Smålands arméartilleriregemente av tvätt för regementets behov, anordnande av sjukhusets elektriska kraftcentral allenast för sjukhusets eget behov samt utrustning av sjukhusets panncentral med tre vattenrörspannor och utförande av sjukhusets pannhus på sådant sätt, att plats därstädes kan beredas för ytterligare en vattenrörspanna.

I skrivelse den 29 augusti 1932 har *byggnadsstyrelsen* gjort framställning om beredande av medel för nästa budgetår för omändringsarbetenas fortsättande och avslutande.

Styrelsen har däri till en början meddelat, att ifrågavarande arbeten i allt väsentligt fortskridit i enlighet med den därför uppgjorda planen. Byggnadsstommarna till de fem stora nybyggnaderna, nämligen tre nya vårdpaviljonger, upptagningspaviljongen och personalbyggnaden, vore putsade ut- och invändigt och inredningsarbetena inom byggnaderna vore påbörjade. Ändringsarbetena i de tre förutvarande kasernhusen samt i vakt- och arrestbyggnaden hade fortskridit så långt, att inrednings- och målningsarbeten kunnat igångsättas. Arbetena för köks-, tvättinrättnings- och ångpannebyggnaderna hade tagit sin början.

Härefter har byggnadsstyrelsen framhållit, att den totala kostnaden för anordnande av Ryhovsanstalten måste komma att överskrida förenämnda belopp av 6,750,000 kronor. Enligt vad styrelsen meddelat har detta sin grund dels i omläggning av den genom sjukhusområdet löpande landsvägen från Jön-

köping till Ljungarum, för vilket arbete något belopp ej upptagits i de ursprungliga kostnadsberäkningarna, dels i den omständigheten, att sedan militär myndighet från kasernetablissemnet bortfört vissa köks- och tvättapparater, som i propositionen nr 220 till 1929 års riksdag beräknats skola få kostnadsfritt övertagas av sjukhuset, motsvarande apparater måst anskaffas för sjukhusets räkning. Rörande de upplysningar byggnadsstyrelsen i nu nämnda hänseenden lämnat samt beträffande vad som förekommit i fråga om vägomläggningen sedan styrelsen avlät sin skrivelse den 29 augusti 1932 torde jag här få anföra följande.

I propositionen nr 129 år 1932 uttalade sig föredragande departementschefen för en *omläggning av landsvägen Jönköping—Ljungarum* för en kostnad, som tillsvidare syntes kunna skattas till ungefär 53,000 kronor, att utgå av hospitalsbyggnadsanslaget. Detta uttalande föranledde icke någon erinran från riksdagens sida, men riksdagen framhöll, att undersökning borde verkställas, huruvida icke Jönköpings stad borde åtaga sig att mot visst statsbidrag utföra vägomläggningen. Sedan med anledning härav förhandlingar upptagits med staden och stadens byggnadskontor i september 1932 upprättat ny ritning till vägomläggningen — vilken emellertid i allt väsentligt anslöt sig till det i propositionen nr 129 förordade förslaget — bemyndigade Kungl. Maj:t den 9 december 1932 byggnadsstyrelsen att med Jönköpings stad träffa avtal om utförande av vägomläggningen i huvudsaklig överensstämmelse med det av stadens byggnadskontor upprättade förslaget mot ersättning av statsmedel med högst 53,000 kronor. Enligt beslutet skulle avtalet träffas i anslutning till vad i ämnet anförts i propositionen nr 129 samt i en av byggnadsstyrelsen i ärendet den 10 november 1932 avlåten skrivelse, däri styrelsen anförde bland annat, att om stadens verkliga kostnad komme att understiga den beräknade, statsverket icke skulle vara skyldigt att till staden utgiva större belopp än som motsvarade verkliga kostnaden samt att staden därför borde i detta avseende genom byggnadsstyrelsen lämna staten tillfälle till viss ekonomisk kontroll. Avtalet skulle för godkännande underställas Kungl. Maj:ts prövning. Dylikt underställande har ännu icke skett.

Vad därefter angår kostnaden för *köks- och tvättapparater* har byggnadsstyrelsen i skrivelsen den 29 augusti 1932 upplyst, att av de apparater, som förutsatts skola utan kostnad få övertagas av sjukhuset, bortförts tre större ånggrytor, ett kokställ, fyra mindre kokapparater, två ångskåp för kokning av potatis, en ångmangel, två centrifuger och en såpkoktunna. Kostnaden för nyanskaffning av de borttagna apparaterna har byggnadsstyrelsen — efter avdrag av den i kostnadsberäkningarna rörande sjukhuset ingående kostnaden för reparationer av apparaterna — uppskattat till i runt tal 30,000 kronor.

I anslutning till den uppskattning av merkostnaderna för Ryhovs sjukhus av nu berörda anledningar, som byggnadsstyrelsen verkställt i sin skrivelse den 29 augusti 1932, har styrelsen hemställt, att de sammanlagda byggnads-kostnaderna för sjukhuset nu måtte beräknas till (6,750,000 + 53,000 + 30,000) 6,833,000 kronor.

Under hänvisning till att hittills för ifrågavarande byggnadsarbeten anvisats

ett belopp av tillhoppa 5,910,000 kronor samt under förmålan att styrelsen beräknade att kunna färdigställa byggnadsföretaget före utgången av år 1933 har styrelsen härefter anhållit, att ett belopp av (6,833,000 — 5,910,000) 923,000 kronor måtte anvisas för budgetåret 1933/1934 för fullbordande av arbetena vid Ryhovs sjukhus.

Byggnadsstyrelsen har i detta sammanhang jämväl berört frågan om *flyttning av två förrådsbyggnader* inom förutvarande Jönköpings regementes kasernetablissemment. Med anledning härav ber jag att här få erinra om följande.

På därom av chefen för försvarsdepartementet framställt förslag hemställde Kungl. Maj:t i 1932 års statsverksproposition (IV. s. 155), att riksdagen måtte under fjärde huvudtiteln för flyttning av nämnda två byggnader till Smålands arméartilleriregementes område för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra reservationsanslag av 29,000 kronor.

I skrivelse den 5 april 1932, nr 4 A p. 45, anförde riksdagen — efter erinran att ifrågavarande flyttning vore påkallad av kasernetablissemmentets användande till sinnessjukanstalt — att då riksdagen vore av den uppfattningen, att kostnaderna för flyttningen borde gäldas av de statsmedel, som anvisats för nämnda anstalt, riksdagen icke bifallit Kungl. Maj:ts förslag.

I förenämnda skrivelse den 29 augusti 1932 har byggnadsstyrelsen beträffande dessa förrådsbyggnader anfört följande.

I skrivelse till styrelsen den 25 augusti 1932 hade arméförvaltningens fortifikationsdepartement under hänvisning till nyssnämnda riksdagsbeslut förklarat sig förhindrat att ingiva förnyad framställning i ämnet men anhållit, att styrelsen måtte vidtaga åtgärd för möjliggörande av förrådsbyggnadernas flyttning till Smålands arméartilleriregementes kasernetablissemment.

Med anledning därav ville byggnadsstyrelsen — som vitsordade, att dessa förrådsbyggnader icke vore av något behov för det nya sinnessjukhuset utan snarare till hindras men att de med fördel syntes kunna komma till användning inom artillerietablissemmentet — hemställa, att den föreslagna förflyttningen komme till utförande.

Under förklaring att den av flyttningen betingade kostnaden icke kunde rymmas inom de för sinnessjukhusets iordningställande beräknade kostnaderna har byggnadsstyrelsen i anslutning härtill anhållit, att särskilda medel måtte anvisas för flyttningen.

I häröver infordrat, den 27 september 1932 avgivet utlåtande har *medicinalstyrelsen* förklarat sig icke hava något att erinra mot byggnadsstyrelsens framställning.

I enlighet med vad byggnadsstyrelsen anfört torde för Ryhovsanstaltens färdigställande vara att emotse en kostnad — utöver den beräknade totalkostnaden — av 53,000 kronor för omläggningen av landsvägen Jönköping—Ljungarum och 30,000 kronor för anskaffandet av köks- och tvättapparater i stället för de av militära myndigheter bortförda. Härutöver synas mig i kostnaden för byggnadsföretaget böra inräknas jämväl de till 29,000 kronor beräknade utgifterna för förflyttning från anstaltsområdet till Smålands arméartilleriregementes område av de förut omnämnda två förrådsbyggnaderna.

*Departements-
chefen.*

Merutgifterna skulle alltså sammanlagt kunna uppskattas till 112,000 kronor. I följd härav lär en motsvarande höjning av den beräknade totalkostnaden för byggnadsföretaget, 6,750,000 kronor, bliva nödvändig. Visserligen hava enligt vad jag från byggnadsstyrelsen inhämtat under arbetets gång besparingar kunnat göras å åtskilliga utgiftsposter, men dessa besparingar torde komma att väsentligen motvägas av de ökade utgifter, som föranledas av de år 1932 beslutade, i det föregående antydda åtgärderna beträffande omändring av gymnastikbyggnaden vid kaserneetablissemnet till tvättinrättning m. m. Totalkostnaderna för anstaltens anordnande torde alltså nu få uppskattas till högst (6,750,000 + 112,000) 6,862,000 kronor, eller i avrundat tal till högst 6,860,000 kronor. Ett beslut att ifrågasvara kostnad må få uppgå till sistnämnda belopp kan tydligen icke fattas utan riksdagens medgivande. Sådant medgivande lär därför nu böra inhämtas.

Då ifrågasvarande byggnadsföretag uppenbarligen bör avslutas under loppet av nästa budgetår, torde för detta budgetår böra anvisas det belopp, som erfordras för företagets fullbordande utöver hittills för ändamålet anvisade medel. Av vad jag i det föregående anfört lär följande, att detta belopp bör uppskattas till (6,860,000 — 5,910,000) 950,000 kronor.

Ny- och ombyggnader vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö.

I propositionen nr 150 till 1930 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte besluta, att vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö skulle utföras ny- och ombyggnadsarbeten i huvudsaklig överensstämmelse med ett av departementschefen i propositionen förordat förslag och för en beräknad kostnad av högst 3,807,600 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag, beträffande vars innehåll jag tillåter mig hänvisa till nyssnämnda proposition, bifölls av riksdagen (skrivelse nr 361).

Den 27 juni 1930 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att i överensstämmelse med det av riksdagen godkända förslaget utföra ifrågasvarande arbeten samt ställde för ändamålet av det för budgetåret 1930/1931 anvisade anslaget till hospitalsbyggnader högst 200,000 kronor till byggnadsstyrelsens förfogande.

Den 26 juni 1931 ställde Kungl. Maj:t av hospitalsbyggnadsanslaget ytterligare 850,000 kronor till byggnadsstyrelsens förfogande för ändamålet.

I skrivelse den 13 augusti 1931 beräknade byggnadsstyrelsen medelsbehovet för budgetåret 1932/1933 för fortsättande av ifrågasvarande arbeten till 1,250,000 kronor.

I propositionen nr 129 till 1932 års riksdag anförde föredragande departementschefen, att byggnadsstyrelsen i sin beräkning utgått från att de beslutade arbetena vid Växjöanstalten skulle vara avslutade före utgången av år 1934 samt att under denna förutsättning medelsbehovet för budgetåret 1932/1933 icke torde kunna beräknas till nämnvärt lägre belopp än det av byggnadsstyrelsen ifrågasatta. En mera avsevärd nedsättning av det begärda beloppet fann departementschefen kunna ske blott genom att tiden för arbetenas fullbordande framsköttes, så att återstående byggnadskostnader kunde fördelas på

flera år än som dittills avsetts. I betraktande av det statsfinansiella läget ansåg sig departementschefen — oaktat en sådan åtgärd skulle medföra viss ökning i totalkostnaden för byggnadsföretaget — böra ifrågasätta en utsträckning av byggnadstiden med ett år, varigenom byggnadsföretagets fullbordande skulle framskjutas till budgetåret 1935/1936. Vid bifall härtill skulle, anförde departementschefen, det av byggnadsstyrelsen begärda beloppet kunna minskas med omkring 425,000 kronor.

I enlighet med departementschefens förslag beräknades i propositionen nr 129 för fortsättande av arbetena vid Växjöanstalten under budgetåret 1932/1933 allenast ett belopp av 825,000 kronor.

Sedan 1932 års riksdag lämnat departementschefens uttalande utan erinran, ställde Kungl. Maj:t den 17 juni 1932 av anslaget till hospitalsbyggnader för budgetåret 1932/1933 till byggnadsstyrelsens förfogande ett belopp av ytterligare högst 825,000 kronor för verkställande av ifrågavarande arbeten.

Sammanlagt har således för dessa arbeten ställts till byggnadsstyrelsens förfogande ett belopp av högst 1,875,000 kronor.

I skrivelse den 29 augusti 1932 har *byggnadsstyrelsen* framlagt sina beräkningar rörande anvisande av medel för ifrågavarande ny- och ombyggnader för budgetåret 1933/1934. Styrelsen har däri anført i huvudsak följande.

Styrelsen utginge från att byggnadsföretagets fullbordande skulle framskjutas ett år eller till budgetåret 1935/1936. Enligt styrelsens beräkningar uppstode därigenom en merkostnad för ytterligare ett års anställning av arbetschef, verkmästare, förrådsförvaltare, kontrollanter och annan personal samt för diverse administrationsutgifter av tillhoppa 45,000 kronor. Då de tidigare beräknade totalkostnaderna för byggnadsföretaget vore så lågt upptagna, att de knappast försloge för byggnadsföretagets genomförande, kunde de icke under några förhållanden bära denna merutgift. Byggnadsstyrelsen såge sig därför nödsakad föreslå en höjning av de beräknade totalkostnaderna, 3,807,600 kronor med 45,000 kronor till 3,852,600 kronor.

Det för arbetena återstående anslagsbehovet kunde med utgångspunkt från nämnda totalkostnad beräknas till (3,852,600 — 1,875,000) 1,977,600 kronor. Detta belopp syntes kunna fördelas på sådant sätt, att därav ett belopp av 825,000 kronor komme på vart och ett av budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 samt ett belopp av 327,600 kronor på budgetåret 1935/1936.

I anslutning härtill har styrelsen för fortsättande av omförmälda arbeten för nästa budgetår begärt ett belopp av 825,000 kronor.

I utlåtande den 27 september 1932 har *medicinalstyrelsen* förklarat sig icke hava något att erinra mot bifall till byggnadsstyrelsens framställning.

På sätt av det föregående framgått byggde den anslagsbesparing, som för *Departements-*
chefen. löpande budgetår företogs beträffande arbetena vid Växjöanstalten på den förutsättningen, att arbetena, vilka ursprungligen beräknats skola bliva färdiga under budgetåret 1934/1935, icke skulle avslutas förr än under budgetåret 1935/1936. Byggnadsstyrelsens nu framlagda anslagsberäkning är grundad på enahanda förutsättning. Enligt mitt förmenande böra emellertid ifrågavarande arbeten bedrivas i sådan takt, att desamma hinna färdigställas inom den ursprungligen avsedda tiden. Härigenom vinnes också, att den ökning av de totala kostnaderna för arbetena, som skulle bliva följden av en utsträckning av

byggnadstiden, undvikas. Därest arbetena sköla avslutas redan under budgetåret 1934/1935, måste tydligen för nästa budgetår beräknas ett avsevärt större belopp än det av byggnadsstyrelsen ifrågasatta. Med stöd av de uppgifter jag i ämnet inhämtat från nämnda styrelse anser jag beloppet lämpligen böra uppskattas till 1,500,000 kronor.

Vipeholms sjukhus i Lund.

I skrivelse den 11 juni 1930, nr 361, anmälde riksdagen, att riksdagen beslutit, att en anstalt för 600 svårskötta obildbara sinnesslöa av mankön finge i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagen i skrivelsen angivit anordnas genom omändring och utbyggnad av det för södra skånska infanteriregementet påbörjade men ofullbordade kasernetablissemnetet i Lund för en beräknad kostnad av högst 4,140,000 kronor.

Den 27 juni 1930 uppdrog därefter Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att under viss, sedermera uppfylld förutsättning verkställa sådana förberedande arbeten, vilka erfordrades för anordnande i enlighet med riksdagens beslut av ifrågavarande anstalt och vilka arbeten kunde företagas utan hinder därav, att definitiv plan för anstaltens anordnande ännu icke blivit fastställd. Samtidigt ställde Kungl. Maj:t för ändamålet till byggnadsstyrelsens förfogande ett belopp av högst 100,000 kronor att utgå av befintliga reservationer å det för budgetåret 1929/1930 anvisade anslaget till hospitalsbyggnader.

I proposition nr 140 till 1931 års riksdag framlade Kungl. Maj:t för riksdagen förslag till anstaltens anordnande.

Förslaget, rörande vars innehåll jag hänvisar till nämnda proposition, bifölls av riksdagen (skrivelse nr 200).

Av det till hospitalsbyggnader för budgetåret 1931/1932 begärda och av riksdagen beviljade anslaget beräknades ett belopp av högst 1,300,000 kronor för anordnandet av ifrågavarande anstalt. Det förutsattes, att ett häremot svarande belopp skulle gäldas av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Den 26 juni 1931 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta, i huvudsaklig överensstämmelse med det i propositionen framlagda förslaget, för en beräknad kostnad av högst 4,140,000 kronor anordna ifrågavarande anstalt — Vipeholms sjukhus i Lund — därvid det skulle tillkomma byggnadsstyrelsen att, efter samråd med medicinalstyrelsen, vidtaga de smärre omläggningar och ändringar i förslaget, som kunde visa sig behövliga eller lämpliga och vilka av medicinalstyrelsen godkändes samt icke medförde ökning i kostnaden för arbetena.

Samtidigt ställde Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål till byggnadsstyrelsens förfogande — utöver det genom beslutet den 27 juni 1930 anvisade beloppet å högst 100,000 kronor — ett belopp av högst 1,300,000 kronor att utgå av det för budgetåret 1931/1932 anvisade hospitalsbyggnadsanslaget. Därjämte förklarade Kungl. Maj:t, att det skulle åligga byggnadsstyrelsen att — när enligt riksdagens beslut statsregleringen skulle, intill en summa av 1,300,000 kronor, av statsverkets fond av rusdrycksmedel tillgodoföras ett mot omkostnaderna för byggnadsarbetena vid Vipeholms sjukhus i Lund svarande

belopp — vid styrelsens anslagsredovisning till riksräkenskapsverket meddela särskild uppgift angående dispositionen av de belopp, som av de genom beslutet den 26 juni 1931 för ändamålet anvisade medlen tagits i anspråk för nämnda byggnadsarbeten.

I skrivelse den 13 augusti 1931 beräknade byggnadsstyrelsen det för fortsättande av ifrågavarande byggnadsföretag under budgetåret 1932/1933 erforderliga beloppet till 1,250,000 kronor. Styrelsen förutsatte därvid, att företaget skulle fullbordas före utgången av år 1934.

Vid anmälan av denna fråga i propositionen nr 129 till 1932 års riksdag anförde föredragande departementschefen, att mot byggnadsstyrelsens förslag i och för sig icke syntes vara något att erinra, men att han med hänsyn till den statsfinansiella situationen ansåge sig böra föreslå, att för ändamålet allenast beräknades ett belopp av 850,000 kronor. Departementschefen framhöll, att det vid bifall till detta förslag icke syntes kunna undvikas, att sjukhusets färdigställande komme att något försenas, sannolikt ett år, ävensom att detta förhållande för statsverket komme att föranleda vissa merkostnader dels för byggnadsarbetena och dels till följd av skyldigheten för staten att enligt ett mellan kronan och Lunds stad år 1930 träffat avtal till staden utgiva ersättning för tiden intill dess anstalten blivit färdig och tagits i bruk, vilken ersättning skulle för tid intill den 30 september 1934 utgå med ett belopp, beräknat efter 12,000 kronor för helt år, och för tid därefter med ett belopp, beräknat efter 20,000 kronor för helt år (se propositionen nr 140 år 1931 s. 31—32).

Enligt departementschefens förslag skulle det för sinnesslöanstalten i Lund för budgetåret 1932/1933 avsedda beloppet utgå av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Departementschefens förslag, till vilket Kungl. Maj:t anslöt sig, godkändes av riksdagen (skrivelse nr 284).

Den 17 juni 1932 ställde Kungl. Maj:t för ifrågavarande arbeten till byggnadsstyrelsens förfogande ett ytterligare belopp av högst 850,000 kronor att utgå av det för budgetåret 1932/1933 anvisade anslaget till hospitalsbyggnader, varjämte föreskrifter meddelades i syfte att ett däremot svarande belopp skulle komma att gäldas av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Sammanlagt har till byggnadsstyrelsens förfogande för ändamålet ställts ett belopp av 2,250,000 kronor.

I skrivelse den 29 augusti 1932 har *byggnadsstyrelsen* framlagt beräkning rörande medelsbehovet för fortsättande av ifrågavarande arbeten under nästa budgetår. Styrelsen har däri anfört följande.

Arbetena vid detta byggnadsföretag hade så fortskridit, att de tre nya vårdpaviljongerna vore uppförda under tak, murningsarbetena för administrationsbyggnad, överläkarebostad och personalbyggnad påginge, vissa omändringsarbeten verkställdes i den äldre kasernbyggnaden och grundläggningsarbetena för kapellet påbörjats.

Den totala byggnadskostnaden för företaget hade hittills beräknats till högst 4,140,000 kronor. Den förlängning av byggnadstiden, vilken bleve en följd av den av statsmakterna år 1932 för Vipeholmsanstaltens del beslutade anslagsreduceringen komme emellertid att medföra en merkostnad, vilken styrelsen — på de skäl styrelsen åberopat i sin hemställan om anslag för pågående arbeten

vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö — uppskattade till 45,000 kronor. Då denna merkostnad enligt vad styrelsen nu kunde bedöma icke kunde rymmas inom angivna kostnadsram, syntes totalkostnaden för byggnadsföretaget få höjas till (4,140,000 + 45,000) 4,185,000 kronor. Av detta belopp hade hittills ställts till byggnadsstyrelsens förfogande sammanlagt 2,250,000 kronor. Det ytterligare erforderliga beloppet utgjorde alltså 1,935,000 kronor. Om byggnadsföretaget skulle slutföras under budgetåret 1935/1936, syntes sistnämnda belopp böra fördelas så, att på vardera av budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 fölle 850,000 kronor samt på budgetåret 1935/1936 återstoden eller 235,000 kronor.

I anslutning härtill har byggnadsstyrelsen hemställt, att för fortsättande av byggnadsarbetena vid det blivande Vipeholms sjukhus i Lund måtte för budgetåret 1933/1934 anvisas ett belopp av 850,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har i ett den 27 september 1932 avgivet utlåtande biträtt byggnadsstyrelsens hemställan.

Innan jag ingår på frågan om medelsbehovet för nästa budgetår för fortsättande av ifrågavarande arbeten, ber jag att här få redogöra för en under hösten 1932 uppkommen fråga angående *ändring i sättet för utförande av tvätt för Vipeholmsanstalten* ävensom för i samband därmed stående spörsmål.

Jag får då till en början erinra, att enligt det förslag rörande sättet för uppförande av *Vipeholmsanstalten*, vilket år 1931 godkändes av statsmakterna, vid anstalten skall uppföras en *köks- och tvättbyggnad* i två våningar jämte vind. Den nedre våningen innehåller i östra delen kök med därtill hörande bilokaler och i västra delen samtliga för tvätt erforderliga lokaler. Av lokalerna i nedre våningen få själva köket och tvätthallen två våningars höjd. I den övre våningen anordnas bland annat ett flertal matsalar åt befattningshavare samt vissa bostadsrum för köks- och tvättpersonal. I källaren anordnas under en del av köksavdelningen kylrum och för köket erforderliga förrådslokaler. Vid uppgörande och prövning av detta förslag har förutsatts, att all tvätt för anstaltens behov skulle verkställas vid berörda tvättinrättning. Kostnaderna för köks- och tvättbyggnaden hava uppskattats till 525,900 kronor.

Vidare får jag erinra om ett av byggnadsstyrelsen och styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona med skrivelse den 13 och 17 december 1929 överlämnat förslag till plan rörande ordnandet av förlägningsförhållandena vid sistnämnda anstalt. I denna skrivelse framhölls bland annat, att anstaltens tvättinrättning i sitt dåvarande skick vore så gott som oanvändbar och att därför en genomgripande förändring av tvättanordningarna vore nödvändig. I förslaget framlades härefter beträffande tvättinrättning och därmed sammanhängande arbeten tre olika huvudalternativ, av vilka alternativ I utgick från att tvättinrättningen skulle anordnas allenast för anstaltens eget behov, medan alternativ II och III förutsatte, att från tvättinrättningen skulle, främst i syfte att bereda arbete åt de internerade, levereras tvätt jämväl åt utomstående och att förty tvättinrättningen skulle anordnas för stordrift. Rörande alternativen må här blott nämnas, att enligt alternativen II och III skulle tvättinrättningen förläggas till den byggnad, som å förslaget bifogad karta betecknats med nr 11. Medan tvättinrättningen enligt alternativ II skulle erhålla en kapacitet av lägst

500,000 och högst 1,000,000 kg. tvättgods per år, uppskattades kapaciteten enligt alternativ III till 760,000 kg. per år. Alternativet III beräknades bliva icke oväsentligt billigare än alternativet II.

I propositionen den 21 mars 1930, nr 211, angående utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. framlade Kungl. Maj:t förslag till byggnadsplan för anstalten, grundat i huvudsak på den av byggnadsstyrelsen och anstaltsstyrelsen uppgjorda planen. I propositionen anförde departementschefen, att ett ställningstagande till planen, i vad den omfattade tvättinrättning och därmed sammanhängande arbeten, förutsatte en prövning av frågan, huruvida anstaltens tvättinrättning borde vara avsedd allenast för anstaltens eget behov eller om från densamma borde kunna levereras tvätt jämväl till andra inrättningar. Sedan departementschefen därefter närmare omnämnt, att mellan delegerade för Malmö stad och anstaltsstyrelsen träffats ett preliminärt avtal, enligt vilket anstalten skulle åtaga sig att utföra tvätt för de kommunala inrättningarna i Malmö, samt departementschefen tillstyrkt avtalet, anförde han, att en förutsättning för att ett avtal skulle komma till stånd vore, att en tvättinrättning uppfördes vid anstalten av ungefärligen den storlek, som avsåges i byggnadsplanens alternativ III. Med anledning härav förordade departementschefen detta alternativförslag dock med vissa smärre jämkningar.

De totala kostnaderna för tvättinrättningen och för dess drift erforderliga anordningar beräknades i propositionen — inklusive utgifter för en lastautomobil, vilken erfordrades för fullgörande av tvättleveranserna — till 315,000 kronor. Av detta belopp beräknades de merkostnader, som skulle bliva en följd av att tvättinrättningen anordnades så att från densamma kunde levereras tvätt utöver anstaltens eget behov, till 274,000 kronor. Sistnämnda belopp ansågs i propositionen, såsom avsett att förräntas och amorteras av inflytande avgifter, lämpligen kunna utgå av lånemedel samt såsom reservationsanslag under rubriken »Fonden för förslag till statsverket» i riksstaten uppföras bland utgifter för kapitalökning. Den överskjutande delen av kostnaden för tvättinrättningen eller 41,000 kronor ansågs däremot böra gäldas från ett för detta jämte andra ändamål ifrågasatt extra reservationsanslag å 97,000 kronor till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.

I överensstämmelse med det anförda hemställdes i propositionen, att riksdagen måtte dels för anordnande i huvudsaklig enlighet med av departementschefen förordat förslag vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona av tvättinrättning samt för vissa därmed sammanhängande arbeten för budgetåret 1930/1931 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Fonden för förslag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av 274,000 kronor, att utgå av lånemedel, dels ock till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. för nämnda budgetår anvisa ett extra reservationsanslag av 97,000 kronor.

Propositionen blev till alla delar bifallen av riksdagen (skrivelse nr 262).

Något avtal om tvättleverans mellan anstaltsstyrelsen och Malmö stad kom emellertid icke till stånd, enär Malmö stadsfullmäktige icke ansågo sig kunna godkänna det preliminärt upprättade avtalet.

Vid anmälan i 1931 års statsverksproposition (V. p. 30) av frågan om

ytterligare anslag till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. anförde föredragande departementschefen, att sedan nämnda avtal förfallit, anstaltsstyrelsen inlett nya förhandlingar med olika myndigheter och institutioner angående tvättleverans från anstalten samt att det tillsvidare vore ovisst, huruvida dessa förhandlingar komme att leda till något resultat. I anslutning härtill uttalade departementschefen, att därest de pågående undersökningarna rörande möjligheten att med andra avnämare än Malmö stad träffa avtal av enahanda innebörd skulle leda till positivt resultat, Kungl. Maj:t torde äga att utan medgivande från riksdagen godkänna förslaget. Skulle däremot dylika avtal icke komma till stånd, syntes Kungl. Maj:t likaledes äga att utan nytt beslut av riksdagen använda det av skattemedel anvisade beloppet 41,000 kronor för anordnande av en enbart för anstaltens behov avsedd tvättinrättning.

Detta uttalande lämnades av riksdagen utan erinran.

Med skrivelse den 19 maj 1932 överlämnade därefter styrelsen för tvångsarbetsanstalten ett mellan anstaltsstyrelsen och järnvägsstyrelsen upprättat, av vederbörande myndigheter undertecknat avtal angående anlåtande av anstalten för utförande av tvätt för statens järnvägar. Enligt nämnda avtal skulle till anstalten i och för tvättning försändas dels all den tvätt, som eljest skolat behandlas vid statens järnvägars tvättinrättning i Ängelholm — denna tvätt beräknades uppgå till omkring 250,000 kg. per år — dels ock därutöver en ungefär lika stor kvantitet av den tvätt, som annars skulle sändas till statens järnvägars tvättinrättning i Hagalund. Tvättning skulle ske av såväl i regel obetydligt smutsad tvätt som grovtvätt. Järnvägsstyrelsen skulle för tvätten lämna en ersättning, beräknad efter 16.2 öre per kg. eller samma pris som i det preliminära avtalet med Malmö stad. Avtalet skulle gälla från verksamhetens början till den 1 oktober 1942. Därest avtalet icke från endera sidan uppsades, skulle dess giltighetstid därefter förlängas med ett år i sänder. Giltigheten av avtalet skulle för anstaltens vidkommande vara beroende av Kungl. Maj:ts godkännande.

På därom av anstaltsstyrelsen i nämnda skrivelse gjord framställning beslöt Kungl. Maj:t den 8 juli 1932 dels att för anstaltsstyrelsens vidkommande godkänna omförmälda avtal, dels att uppdraga åt byggnadsstyrelsen att låta för en kostnad av högst 315,000 kronor, däri inberäknat kostnaden för anskaffande av en lastautomobil, anordna tvättinrättning vid ifrågavarande tvångsarbetsanstalt samt utföra vissa därmed sammanhängande arbeten, allt i huvudsaklig överensstämmelse med det i förenämnda proposition nr 211 till 1930 års riksdag förordade förslaget. Kungl. Maj:t förordnade vidare, att arbetena skulle vara avslutade före utgången av år 1932. Därjämte ställde Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål till byggnadsstyrelsens förfogande de medel, vilka av 1930 års riksdag anvisats för arbetenas utförande.

I *skrivelse den 24 oktober 1932* anförde *byggnadsstyrelsen* till en början följande.

I anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 8 juli 1932 hade styrelsen i samråd med styrelsen för tvångsarbetsanstalten och sakkunniga på tvättekni-
kns område igångsatt erforderliga utredningar för utarbetande av en slutgiltig och

rationell plan för tvättinrättningens utbyggande och utrustning. Därvid hade visat sig, att tvättfrågan borde lösas på annat sätt än som tidigare avsetts.

Vid uppgörande av det ursprungliga förslaget hade man utgått från att vid tvättinrättningen i Landskrona skulle verkställas tvättning — förutom för anstaltens eget behov — jämväl för Malmö stads sjukhus och andra kommunala institutioner i nämnda stad. Den erforderliga tvättkapaciteten hade därvid uppskattats till 760,000 kg. per år. Med hänsyn till att tvättinrättningen sålunda skulle komma att mottaga ett ganska ensartat tvättgods, hade tvättinrättningen enligt förslaget, på sätt i regel skedde, planlagts utan uppdelning å särskilda avdelningar.

Nu föreläge avtal mellan järnvägsstyrelsen och anstaltsstyrelsen rörande tvättning av omkring 500,000 kg. per år, omfattande huvudsakligen obetydligt smutsad tvätt men dessutom även grövre tvätt och synnerligen smutsbemängd personaltvätt (överdragskläder och dylikt).

Enligt från anstalten lämnad uppgift hade därjämte postverket utfäst sig att låta vid den planerade inrättningen tvätta 12,000 å 15,000 kg. postsäckar årligen. Flygskolekåren å Ljungbyhed hade sedan flera år låtit verkställa tvättning vid anstalten och komme enligt uppgift att fortsätta därmed, så länge icke någon förändring skedde i kårens organisation. Flygkårens tvättgodsmängd syntes kunna beräknas till omkring 50,000 kg. per år. Anstaltens egen tvätt torde kunna uppskattas till samma mängd, varförutom enligt meddelande från anstaltens direktör ställts i utsikt hotell- och annan tvätt upp till 100,000 kg. per år. Anstalten beräknade sålunda för den nya tvättinrättningen en årlig tvättgodsmängd av upp till 215,000 kg. utöver den med statens järnvägar avtalade. Därtill komme, att medicinalstyrelsen under hand förklarar sig icke hava något att erinra mot ett från anstaltsstyrelsens sida framkommet förslag, att den nya tvättinrättningen i Landskrona skulle verkställa tvättning för den blivande sinnesslöanstanen invid Lund, Vipeholms sjukhus. Tvättgodsmängden från detta sjukhus kunde beräknas till omkring 250,000 kg. per år.

Byggnadsstyrelsen hade med anledning härav låtit verkställa utredning angående sådan ändring av byggnadsplanen för Vipeholms sjukhus, att den där planerade tvättinrättningen uteslötes. Styrelsen hade låtit dels upprätta styrelsens skrivelse bifogade nya ritningar till köks- och matsalsbyggnad vid sjukhuset, med vilken byggnad sagda tvättinrättning varit avsedd att sammanbyggas, dels ock verkställa beräkningar av den minskning av byggnadskostnaden för sjukhuset, som skulle vinnas genom tvättinrättningens utslutande ur byggnadsplanen. De nya ritningarna till köks- och matsalsbyggnaden hade därefter av medicinalstyrelsen godkänts genom påskrift å ritningarna. Kostnadsminskningen utgjorde för byggnadsarbeten 55,000 kronor och för lednings- och maskinella arbeten 55,000 kronor eller tillsammans 110,000 kronor. Att besparingen å byggnadskostnaderna icke bleve större än 55,000 kronor berodde därpå, att byggnadsstyrelsen ansett sig böra å de nya ritningarna till byggnaden i fråga föreslå en ändamålsenligare utformning än den ursprungligen föreslagna. Sålunda hade i bottenvåningen på ena sidan om köket placerats en mottagningsavdelning med dagsförråd för olika grupper av matvaror samt särskilda beredningsutrymmen för desamma. En del av nämnda lokaler hade i det tidigare förslaget förlagts till källarvåningen. Styrelsen hade i denna del tillämpat samma principer som enligt ett av Kungl. Maj:t den 8 april 1932 meddelat beslut godkänts beträffande anordnandet av lokalerna i köksbyggnaden vid Ryhovs sjukhus i Jönköping.

Byggnadsstyrelsen funne för sin del det vara välbetänkt att låta utföra tvätten för Vipeholms sjukhus vid den nya tvättinrättningen i Landskrona, enär dels en betydande besparing därigenom uppstode beträffande själva anläggningskostnaderna och dels en icke oväsentlig årlig besparing måste vinnas

genom att utnyttja Landskronaanstaltens arbetskrafter i stället för att låta verkställa tvättningen med lejd arbetskraft, såsom måste ske vid en till Vipeholms sjukhus förlagd tvättinrättning. Kostnaden för transport av tvättgodset mellan Lund och Landskrona syntes bliva ganska ringa, då tvångsarbetsanstalten ämnade på lämpligt sätt kombinera transporten av tvättgodset från Lund med den transport av tvättgods för statens järnvägar i Malmö, som i alla händelser skulle ske. Anstaltens lastautomobil, som dagligen skulle transportera sistnämnda tvättgods, kunde därvid i samband med färd Landskrona—Malmö vid Vipeholms sjukhus avkoppla en släpvagn, som efter urlastning av rent tvättgods och ilastning av otvättat gods kunde avhämtas vid lastautomobilens återfärd från Malmö.

Under hänvisning till det sålunda anförda meddelar byggnadsstyrelsen, att utredningen rörande tvättinrättningen i Landskrona skett med utgångspunkt från den nya förutsättningen, att tvättinrättningen skulle ombesörja tvättning *dels* av tillhoppa 500,000 kg. tvättgods årligen för statens järnvägar, vilket tvättgods komme att utgöras såväl av en i regel obetydligt smutsad tvätt som av synnerligen nedsmutsad personaltvätt (överdragskläder och dylikt), *dels* av tillhoppa 215,000 kg. tvättgods årligen från postverket, flygskolekåren, tvångsarbetsanstalten, hotell m. m., och *dels* 250,000 kg. tvättgods årligen från Vipeholms sjukhus, vilket tvättgods till övervägande del komme att bestå av i regel med exkrementer smutsad patienttvätt och därjämte viss personaltvätt.

Byggnadsstyrelsen förklarar härefter, att den av styrelsen verkställda undersökningen givit till resultat, att tvättinrättningen med hänsyn till de ändrade förhållandena lämpligen borde komma till utförande på sätt framginge av de inom styrelsen utarbetade ritningar till tvättinrättning, vilka bifogats styrelsens skrivelse. Beträffande det å dessa ritningar åskådliggjorda förslaget har styrelsen närmare anført i huvudsak följande.

Enligt förslaget skulle tvättinrättningen anordnas i den därför avsedda byggnaden nr 11 och uppdelas på fyra olika avdelningar, därav två i byggnadens bottenvåning och två i byggnadens övre våning. Mellan våningarna skulle inläggas ett nytt betongbjälklag på stöd av befintligt murverk och nya invändiga järn- och betongpelare.

Av de två avdelningarna i byggnadens bottenvåning, vilka skulle inredas med inlämningsrum, tvätthall med tvättmaskiner, centrifuger och ångmangel samt utlämningsrum, vore den ena — å ritningarna betecknad med »S. J. tvätt» — avsedd allenast för statens järnvägars mindre smutsbemängda tvätt, under det att den andra — å ritningarna betecknad med »Grovtvätt» — vore avsedd för patienttvätt från Vipeholms sjukhus. För utestängande av lukt från sistnämnda tvättgods i otvättat skick hade inom den för detsamma avsedda avdelningen lokalerna för inlämning och för tvättmaskiner avskilt med mellanväggar från tvättinrättningen i övrigt. Den sålunda avsedda dispositionen av byggnadens bottenvåning medgäve, att vid eventuellt förändrade förhållanden en enda stor tvättinrättning kunde anordnas i denna våning genom borttagandet av mellanväggarna. Tvättgodset vore avsett att inlämnas invid byggnadens ena gavel, och utlämningen vore anordnad i byggnadens motsatta ända. Till byggnadens bottenvåning skulle anslutas pannrummet med tillhörande bränslerum.

I byggnadens övre våning skulle inredas en mindre avdelning för rengöring av oljebemängd personaltvätt från statens järnvägar. Tvätten skulle inlämnas tillsammans med övrig järnvägstvätt och forslas med hiss upp till den övre

våningen. Utlämningen av tvättgodset ifråga skulle jämväl ske med anlåtande av hissen. I denna avdelning hade planerats anordnandet av maskiner för kemisk tvätt, vid vilken tvättprocedur slitningen av tvättgodset bleve avsevärt mindre än vid vanlig tvättning. Den återstående delen av den övre våningen skulle inredas till en tvättavdelning för tvätt från postverket, flygskolekåren och tvångsarbetsanstalten, personalgods från Vipeholms sjukhus, hotelltvätt m. m. Tvättgods till denna avdelning skulle intagas direkt från fordon, som körde upp till byggnadens övre våning, och skulle utlämnas på enahanda sätt.

Kostnaderna för den sålunda föreslagna tvättinrättningen har byggnadsstyrelsen beräknat på följande sätt.

	Kronor.
Byggnadsarbeten	120,000
Ångcentral	29,000
Värme- och sanitetsteknisk anläggning samt ledningar i övrigt ..	30,000
Maskinell utrustning	98,000
Kostnader för rening av vatten och utökning av vattentillgången	15,000
Elektriska installationer	15,000
Lastautomobil	6,000
Administrationskostnader	15,000
Oförutsedda utgifter	27,000
Summa kronor	355,000

I anslutning till denna beräkning har styrelsen härefter anført följande.

Av kostnadsberäkningen framginge, att utgifterna för förslaget genomförande komme att med 40,000 kronor överstiga det av riksdagen för ändamålet anvisade beloppet. För de tillgängliga medlen av 315,000 kronor kunde emellertid den föreslagna tvättinrättningen anordnas med undantag av vissa för grovtvättavdelningen erforderliga byggnadsinredningar ävensom av den maskinella utrustningen för sagda avdelning.

Den del av tvättinrättningen, som sålunda skulle kunna utföras för ett belopp av 315,000 kronor, skulle hava en avverkningsförmåga av minst 760,000 kg. tvättgods årligen.

För komplettering av tvättinrättningens inredning och utrustning i övrigt, så att även patienttvätt från Vipeholms sjukhus där kunde mottagas, erfordrades 40,000 kronor. Dessa medel skulle, enligt byggnadsstyrelsens mening, lämpligen kunna utgå av anslaget för uppförandet av Vipeholms sjukhus, enär den ökade inredningen vid tvångsarbetsanstalten allenast avsåge att bereda möjlighet att där verkställa tvätt för nämnda sjukhus. Besparingen i byggnadskostnaderna m. m. för sjukhuset i fråga genom nu föreslagna förändrade anordningar komme i alla fall att uppgå till det betydande beloppet av 70,000 kronor.

Under förmålan, att den nya tvättinrättningen i Landskrona icke ännu kunnat påbörjas samt att tillverkningen av den materiella utrustningen för anstalten toge lång tid i anspråk, anförde byggnadsstyrelsen vidare, att tvättinrättningen icke kunde bliva färdig förrän vid avsevärt senare tidpunkt än den i beslutet den 8 juli 1932 föreskrivna.

På grund av det anförda hemställde slutligen byggnadsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte, med ändring av tidigare fattade beslut, *dels* godkänna det av styrelsen framlagda förslaget till ny tvättinrättning vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona, *dels* godkänna det samtidigt framlagda förslaget till ny köks- och matsalsbyggnad vid Vipeholms sjukhus i Lund, *dels* medgiva,

att byggnadsstyrelsen finge av de för Vipeholms sjukhus anvisade medel disponera ett belopp av 40,000 kronor för utrustning av tvättinrättningen vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona med maskiner m. m., så att tvätt jämväl för sjukhuset i fråga kunde utföras vid nämnda tvättinrättning, *dels ock* förordna om framflyttning av den tid, inom vilken arbetena med tvättinrättningen skulle vara avslutade.

För den händelse Kungl. Maj:t icke skulle anse sig kunna utan riksdagens hörande besluta i de förenämnda frågorna, i vad de avsåge Vipeholms sjukhus, hemställde styrelsen alternativt, att Kungl. Maj:t måtte *dels* principiellt godkänna det framlagda förslaget till ny tvättinrättning vid Landskrona tvångsarbetsanstalt och uppdraga åt byggnadsstyrelsen att låta utföra tvättinrättningen med uteslutande av inredningen m. m. i de delar, som avsåges för utförande av grovtvätt för Vipeholms sjukhus, *dels ock* förordna om framflyttning av den tid, inom vilken tvättinrättningen skulle vara färdig.

Byggnadsstyrelsen meddelade tillika, att medicinalstyrelsen, som tagit del av innehållet i byggnadsstyrelsens skrivelse, förklarar sig biträda vad sistnämnda styrelse sålunda hemställt.

Genom beslut den 2 december 1932 godkände Kungl. Maj:t byggnadsstyrelsens förslag till anordnande av tvättinrättningen vid tvångsarbetsanstalten samt uppdrog åt byggnadsstyrelsen att i samråd med styrelsen för nämnda anstalt låta för en kostnad av högst 315,000 kronor anordna tvättinrättningen enligt detta förslag, dock med uteslutande av inredning och utrustning m. m. i de delar, vilka avsåges för utförande av grovtvätt för Vipeholms sjukhus. Samtidigt förordnade Kungl. Maj:t, med ändring av vad därutinnan bestämts den 8 juli 1932, att arbetena med tvättinrättningen skulle vara avslutade före den 1 juni 1933.

Beträffande den av byggnadsstyrelsen gjorda framställningen avseende uppförandet av Vipeholms sjukhus förklarade Kungl. Maj:t sig vilja i annat sammanhang meddela beslut.

Departements-
chefen.

Kungl. Maj:ts nyssnämnda beslut den 2 december 1932 innebar, att å ena sidan för tvättinrättningen i Landskrona tillsvidare endast skulle disponeras det av riksdagen för ändamålet anvisade beloppet av 315,000 kronor men att å andra sidan tvättinrättningen skulle anordnas på sådant sätt, att möjlighet hölles öppen för den av byggnadsstyrelsen planerade utbyggnaden av tvättinrättningen. Såväl spørsmålet om denna utbyggnad som den därmed sammanhängande frågan om slopande av tvättinrättningen vid Vipeholms sjukhus lär vara av beskaffenhet att böra underställas riksdagens prövning.

För ett realiserande av byggnadsstyrelsens förslag synas mig i främsta rummet kunna åberopas ekonomiska skäl. Ett genomförande av förslaget skulle nämligen leda till en viss minskning av statens nettokostnader för Vipeholmsanstalten och det är dessutom att antaga, att vid förslagets förverkligande anstaltens årliga tvättkostnader skulle bli icke oväsentligt lägre än eljest. Härtill kommer, att en utbyggnad av tvättinrättningen vid Landskronaanstalten, på sätt byggnadsstyrelsen ifrågasatt, torde underlätta möjligheterna att bereda arbete åt de därstädes internerade. De patienter, för vilka Vipe-

holmsanstalten är avsedd, kunna ej användas för arbete i tvättinrättning och ur arbetsterapeutisk synpunkt kan därför någon olägenhet icke uppstå av att tvätten för sjukhuset utföres utom dess område. Vid nu berörda förhållanden tillstyrker jag i princip byggnadsstyrelsens förslag.

Mot de av byggnadsstyrelsen framlagda ritningarna har jag icke heller något att erinra. Jag anser alltså, att köks- och matsalsbyggnaden vid Vipeholmsanstalten bör komma till utförande i överensstämmelse med det av styrelsen förordade förslaget samt att tvättinrättningen vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona bör utbyggas i enlighet med styrelsens förslag. För sjukhusets del kan härvid beräknas en besparing i byggnadskostnaderna av omkring 110,000 kronor, medan för utbyggnaden av tvättinrättningen kräves en merkostnad av 40,000 kronor.

Nämnda merkostnad läser emellertid icke, såsom byggnadsstyrelsen ifrågasatt, böra gäldas av den beräknade besparingen å de för sjukhuset i Vipeholm anvisade medlen. Det synes mig nämligen riktigast, att kostnaden för tvättinrättningens utbyggnad får bestridas i samma ordning som det anslag av 274,000 kronor, vilket år 1930 anvisades för tvättinrättningens anordnande. Jag anser alltså, att för utbyggnad av tvättinrättningen vid statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona i huvudsaklig överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 24 oktober 1932 framlagt förslag bör för budgetåret 1933/1934 under rubrik »Fonden för förlag till statsverket» anvisas ett reservationsanslag av 40,000 kronor att utgå av lånemedel. Härvid förutsätter jag — liksom på sin tid gjordes beträffande nyssnämnda större anslag — att driften vid tvättinrättningen i Landskrona skall lämna sådant överskott, att därav skall kunna gäldas såväl ränta som amortering å det i anspråk tagna lånebeloppet. Hemställan om anvisande av det nu ifrågasatta anslaget kommer av mig att göras i annat sammanhang.

Jag övergår nu till behandling av frågan om medelsbehovet för byggnadsarbeten vid Vipeholms sjukhus under nästa budgetår.

Vad då först angår totalkostnaden för byggnadsföretaget är jag av den uppfattningen, att byggnadsarbetena böra bedrivas med sådan skyndsamhet, att sjukhuset i enlighet med den ursprungliga planen kan tagas i bruk redan under budgetåret 1934/1935. Härför synes mig tala såväl angelägenheten av att sjukhuset snarast möjligt blir disponibelt för sitt ändamål som ock önskvärdheten av att sjukhusbygget icke onödigtvis fördyras. Enligt vad jag från byggnadsstyrelsen inhämtat behöver under angivna förutsättning icke beräknas den merkostnad för själva byggnadsarbetet av 45,000 kronor, varmed styrelsen kalkylerat såsom följd av den ifrågasatta längre byggnadstiden. Av vad jag anfört i det föregående framgår vidare, att vid bifall till det av mig förordade förslaget angående slopande av tvättinrättningen vid Vipeholms sjukhus en minskning i byggnadskostnaderna kan förväntas av 110,000 kronor. Den sammanlagda byggnadskostnaden för sjukhuset läser därför kunna uppskattas till (4,140,000 — 110,000) 4,030,000 kronor. Då av nämnda belopp hittills anvisats 2,250,000 kronor, skulle alltså inalles erfordras ytterligare 1,780,000 kronor. Efter samråd med byggnadsstyrelsens chef får jag förorda, att härav för nästa budgetår beräknas 1,500,000 kronor.

S:t Olofs sjukhus i Visby.

I propositionen nr 129 till 1932 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag om uppförande i Visby på närmare angiven plats av ett för 216 vårdplatser avsett sinnessjukhus för en beräknad kostnad av högst 2,500,000 kronor. Tillika föreslogs, att viss del av det till nuvarande sinnessjukhuset i Visby hörande området skulle efter ibruktagandet av det nya sjukhuset utan ersättning med äganderätt överlätas till Visby stad.

Av det anslag, som i propositionen för löpande budgetår äskades till hospitalsbyggnader, beräknades för det nya sjukhuset ett belopp av 100,000 kronor.

I propositionen förutsattes, att vissa detaljer i det framlagda byggnadsförslaget skulle bliva föremål för förnyad undersökning. Dessa detaljer avsågo bland annat, huruvida en upptagningspaviljong och en paviljong för oroliga sjuka borde uppföras i en eller två våningar samt om ett eller flera av bostadshusen skulle uppföras i trä i stället för i sten.

Riksdagen förklarade sig i skrivelse den 7 juni 1932, nr 284, hava i princip bifallit förslaget om anstaltens uppförande och förläggning i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen angivits men uttalade tillika, att i samband med den undersökning, som ansetts böra verkställas beträffande sättet för uppförande av upptagningspaviljong och paviljong för oroliga patienter vid sjukhuset, även syntes böra utredas, huruvida icke den beräknade totalkostnaden borde kunna i avsevärd mån nedbringas.

Genom beslut den 17 juni 1932 föreskrev Kungl. Maj:t, att ett för 216 vårdplatser avsett sinnessjukhus skulle uppföras å det i propositionen för ändamålet föreslagna området.

Samtidigt uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att — med beaktande av vad i propositionen och riksdagsskrivelsen anförts rörande förslaget till uppförande av nytt sinnessjukhus i Visby — i samråd med byggnadsstyrelsen verkställa förnyad undersökning rörande det antal våningar, upptagningspaviljongen och paviljongen för oroliga patienter vid sjukhuset borde erhålla, samt beträffande det material, vari de för sjukhuset erforderliga bostadshusen borde uppföras, ävensom att i samband därmed undersöka möjligheterna att nedbringa totalkostnaden för sjukhuset under det i propositionen i sådant hänseende beräknade beloppet.

Sedan medicinalstyrelsen i samråd med byggnadsstyrelsen verkställt den sålunda föreskrivna utredningen, överlämnade medicinalstyrelsen nytt förslag i ämnet med skrivelse den 3 februari 1933. Detta förslag skiljer sig från det i propositionen framlagda huvudsakligen i följande hänseenden.

För nedbringande av utgifterna skall den sammanlagda golvytan i såväl upptagningspaviljongen som paviljongen för oroliga sjuka minskas. — Vidare skall upptagningspaviljongen uppföras i två våningar i stället för, såsom tidigare av medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen avsetts, i en. Däremot skall paviljongen för oroliga sjuka liksom enligt det ursprungliga förslaget uppföras i en våning. I ärendet verkställd utredning har nämligen givit vid handen, att ett uppförande av denna paviljong i flera våningar ur vårdsynpunkt skulle vara olämpligt, framför allt därför att tillfredsställande isolering mellan paviljongens olika avdelningar icke med detta byggnadssätt skulle kunna åstad-

kommas. Medan i det förra förslaget beräknades, att sjukhusets behov av elektrisk kraft skulle tillgodoses antingen medelst inköp av hela energien från Visby stads elektricitetsverk eller genom kombination av produktion i egen kraftcentral och inköp av kraft från nämnda elektricitetsverk, innebär det nu godkända förslaget, att sjukhuset bör förses med egen kraftcentral, avsedd för tillfredsställande av sjukhusets hela behov av elektrisk energi. Anledningen till ändringen är den, att en för sjukhuset acceptabel uppgörelse med stadens elektricitetsverk icke kunnat träffas. Uppkomna frågor angående de byggnadsmaterial, som böra komma till användning vid uppförande av bostadshusen och övriga byggnader vid sjukhuset, hava ansetts böra erhålla sin lösning i samband med den prövning av spörsmål av liknande art, vilken kommer att äga rum vid uppgörande av entreprenadhandlingar för byggnadsföretaget.

Genom de vidtagna förändringarna samt genom vissa justeringar av kostnadsberäkningarna hava de uppskattade sammanlagda utgifterna för byggnadsföretaget enligt medicinalstyrelsens beräkning nedbringats från högst 2,500,000 kronor till högst 2,383,000 kronor.

Genom beslut denna dag har Kungl. Maj:t härefter uppdragit åt byggnadsstyrelsen att låta i huvudsaklig överensstämmelse med det av medicinalstyrelsen sålunda överlämnade förslaget för en beräknad kostnad av högst 2,380,000 kronor uppföra ifrågavarande sjukhus, därvid det skulle tillkomma byggnadsstyrelsen att, efter samråd med medicinalstyrelsen, vidtaga de smärre omläggningar och ändringar i förslaget, som kunde visa sig behöfliga eller lämpliga och vilka av medicinalstyrelsen godkändes samt icke medförde ökning i kostnaden för arbetena. Samtidigt har Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål ställt till byggnadsstyrelsens förfogande ett belopp av 100,000 kronor att utgå från det för löpande budgetår anvisade reservationsanslaget till hospitalsbyggnader. Tillika har Kungl. Maj:t föreskrivit, att efter ibruktagandet av det nya sinnessjukhuset i Visby skall på vissa villkor till Visby stad utan ersättning med äganderätt överlåtas den del av det till nuvarande sjukhuset hörande området, som i propositionen avsetts.

I skrivelse den 13 februari 1933 har *medicinalstyrelsen* hemställt, att för uppförande av ifrågavarande byggnadsföretag måtte för nästa budgetår anvisas ett belopp av 750,000 kronor.

I anledning av vad styrelsen sålunda hemställt förordar jag, att för fortsättande av berörda byggnadsföretag för budgetåret 1933/1934 beräknas ett belopp av 750,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

Vissa arbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund.

S:t Lars sjukhus i Lund består av två från varandra genom Höje å skilda delar. Den äldre delen — förutvarande hospitalet — benämnes numera östra sjukhuset. Den nyare delen — förutvarande asylén — kallas västra sjukhuset. Genom en bro över vattendraget äro de båda delarna förbundna med varandra.

Vid *östra sjukhuset* äro byggnaderna fördelade i två grupper, belägna på något avstånd från varandra.

Den större av dessa grupper — *centralgruppen* — omfattar huvudsakligen *dels* A-, B- och C-paviljongerna, två av varje slag, *dels* två läns-paviljonger och

två nervpaviljonger, *dels ock* administrationsbyggnad, köksbyggnad och tvätthus.

Till den mindre gruppen höra två första klass paviljonger samt bostad för sjukhuschefen (förutvarande överläkarbostad) ävensom bostad för överläkaren av tredje klass (förutvarande hospitalsläkarbostad).

I *västra sjukhuset* finnas väsentligen *dels* sex paviljonger, *dels ock* administrationshus. Hit hör även, bland annat, ett pannhus.

I *östra sjukhuset* finnes en central *pann- och maskinanläggning*, vars lokaler äro sammanbyggda med köksbyggnaden. Pannanläggningen består av två gamla eldrörspannor samt en likaledes gammal vattenrörspanna, som dock insattes först år 1924 i utbyte mot en eldrörspanna. Från pannanläggningen distribueras värme till olika byggnader inom östra sjukhuset *dels* enligt pumpvarmvattensystem, *dels ock* enligt ångvärmesystem.

Medelst pumpvarmvattensystem uppvärmas från pannanläggningen B- och C-paviljongerna, läns-paviljongerna, nervpaviljongerna samt — efter det viss ombyggnad ägt rum av första klass paviljongerna medelst av 1930 och 1931 års riksdagar för ändamålet anvisade medel — jämväl dessa paviljonger och bostaden för sjukhuschefen.

Köksbyggnaden och tvätthuset uppvärmas med ånga från nämnda pannanläggning.

Vad beträffar övriga byggnader tillhörande östra sjukhuset, i den mån de här äro av intresse, må nämnas, att administrationsbyggnaden ävensom bostaden för överläkaren av tredje klass uppvärmas medelst kakelugnar och kaminer, medan A-paviljongerna uppvärmas med lågtrycksånga från egna värme-centraler.

Såsom av det följande kommer att framgå är vid det östra sjukhuset under uppförande en ny ångpanneanläggning.

I *västra sjukhuset* finnes en *panncentral* med fyra 30—40 år gamla ångpannor. De till sjukhuset hörande paviljongerna uppvärmas med ånga därifrån.

I skrivelse den 13 februari 1933 har medicinalstyrelsen framlagt förslag till omändring av köksbyggnaden m. m. vid anstalten. Förslaget innebär i huvudsak ett förnyande av ett av styrelsen tidigare i ämnet framställt förslag, vilket emellertid jämväl omfattade den nyss berörda ångpanneanläggningen. Innan jag närmare ingår på styrelsens senaste framställning, torde jag få erinra om vad i ämnet tidigare förekommit.

Det *äldre förslag*, på vilket jag syftar, framlades av *medicinalstyrelsen* med *skrivelse den 13 februari 1931*. Förslaget omfattade *dels* uppförande av en ny ångpannebyggnad, som skulle inrymma värme- och kraftcentral för hela sjukhusanläggningen, *dels* genomförandet av en till denna central ansluten pumpvarmvattenuppvärmning i A-paviljongerna, administrationsbyggnaden, köksbyggnaden och bostaden för överläkaren av tredje klass, allt i östra sjukhuset, *dels* anslutning av västra sjukhusets ångvärmeledning till den nya centralen, därvid pannanläggningen i västra sjukhuset skulle slopas, *dels ock* ändring och utvidgning av köksanläggningen vid sjukhuset. Därjämte hade i förslaget upp-

tagits inrättande av anordning för avhårdning av vattenledningsvatten, avsedd att inrymmas i den nya ångcentralen.

Förslaget hade uppgjorts av arkitekten C. Westman beträffande byggnadsarbetena, ingenjören H. Theorell beträffande ångpanneanläggning och värmeledningar samt vatten- och avloppsledningar, överingenjören T. Holmgren beträffande den elektriska anläggningen, kaptenen G. Wersäll beträffande köksutrustningen och ingenjören John Bergström beträffande anordningen för vattenavhårdning. Ritningarna till det nya ångpannehuset voro upprättade av Westman i september 1930.

Den nya *ångpannebyggnaden* skulle enligt förslaget förläggas vid östra sjukhuset i närheten av köks- och tvättbyggnaderna och, liksom dessa, söder om vägen till västra sjukhuset. Byggnaden avsågs uppförd i en våning med en flygel för pannanläggningen och, i rät vinkel mot denna, en annan flygel med utrymmen för erforderliga maskiner och verkstäder samt den föreslagna vattenavhårdningsanordningen. Pannanläggningen skulle bestå av den gamla vattentrörspannan samt två nya sådana pannor. Vidare skulle anläggningen omfatta en ny reservpanna.

Från byggnaden skulle enligt förslaget ång- och kondensledningar i kulvertar dragas till köksbyggnaden samt till den närmast belägna paviljongen i västra sjukhuset. Även med tvättuset skulle anordnas förbindelse genom ledningar i en särskild, för ändamålet byggd kulvert.

Köksbyggnaden omfattade enligt förslaget hela det nuvarande för kök och panncentral avsedda komplexet med ett par smärre nya utbyggnader.

Beträffande denna byggnad anfördes i medicinalstyrelsens skrivelse följande.

I källarvåningen skulle erhållas särdeles rymliga förrådslokaler jämte kylanläggning samt ett par badrum för personalen; vid västra sidan, där markplanet vore lägre, skulle anordnas ingång med kapprum för matsalsavdelningen. I bottenvåningen vore förlagda kok- och stekkok, inlämnings- och utlämningslokaler, renseri och diskrum, kylda förrådsrum för kött och mjölk m. fl. bilokaler samt rymliga matsalar för personal och dessutom bostad för köksförestånderska. I våningen 1 trappa upp skulle erhållas matsalar för läkare, kontorspersonal, förestånderskor, översköterskor, ett par kasinorum för nämnda personal och, vid egna uppgångar, två bostadsrumsgupper för 6 respektive 7 personer. I byggnadens östra parti skulle vinnas en våning 2 trappor upp med bostadsrum för ytterligare 12 personer.

I fråga om ordningen för de särskilda, nu nämnda arbetenas utförande hade *ingenjören Theorell* vid avgivande av sitt förslag anfört följande.

Först borde utföras pannanläggningen i nytt pann- och maskinhus. Sedan denna anläggning blivit färdig, skulle framdragas ång- och kondensledningar genom kulvert till gamla centralen i köksbyggnaden, där de provisoriskt anslötes till befintliga ventillådor och huvudledningar, varefter befintliga anläggningar kunde drivas som förut. Det förutvarande pannhuset för hospitalet kunde sedan utrymmas och inredas för nya ändamål. Därefter borde utföras successivt apparater och ledningar för förflyttning av värmecentralen i övrigt från köksbyggnaden till nya pannhuset, varvid nya huvudledningar för värmeledning och varmvatten skulle anslutas till befintliga huvudledningar i köksbyggnaden. De lokaler i köksbyggnaden, som inrymde värmecentral med ventillådor, vattenvärmare m. m., kunde sedan utrymmas och bliva disponibla för

andra ändamål. Därefter kunde omändring och komplettering av köket vidtagas med ny värmeledning. Värmeledningssystemen i till centralen ännu icke anslutna paviljonger och administrationsbyggnaden kunde sedan anslutas. Slutligen kunde det befintliga ångvärmesystemet i västra sjukhuset anslutas till den nya ångpanneanläggningen.

Av förenämnda arbeten vore utförandet av den nya ångpanneanläggningen det allra nödvändigaste, då de dåvarande ångpannorna sedan länge vore i sådant skick, att en förnyelse av desamma vore nödvändig.

Arbetena vid den *elektriska anläggningen* skulle enligt överingenjören Holmgrens förslag bestå i *dels* flyttning till den nya centralen av gamla maskiner samt instrumentering och förändring av utgående ledningar, *dels* anskaffande av en ny ångturbingenerator, *dels ock* komplettering av den tidigare utrustningen, vartill komme elektriska installationer och hissanläggning i köksbyggnaden.

I avseende å den föreslagna *avhärdningsanordningen för vattenledningsvatten* hade *ingenjören Bergström* anfört bland annat följande.

Ifrågavarande sjukhus erhöle sitt vattenledningsvatten från brunnar borrade i den kalkhaltiga grunden. Hårdheten växlade enligt vid olika tillfällen gjorda undersökningar mellan 9.5 och 20 tyska hårdhetsgrader.

Att hårdheten och därmed kalkhalten i vattnet i allmänhet vore rätt betydande framginge av de besvärande kalkavlagringarna i varmvattenberedarna och i tvättmaskinerna. Medelst värmeregulator hindrades visserligen för närvarande temperaturen hos varmvattnet att stiga över 60 å 70°, varigenom i viss mån utfällningen av kalken i varmvattenledningarna förhindrades, men i stället förbleve varmvattnet hårt, varjämte den låga temperaturen medförde ökad förbrukning av varmvatten. Därtill komme, att regulatorerna enligt uppgift av maskinmästaren fordrade en noggrann tillsyn för att fungera tillfredsställande. Förbrukningen av tvättmedel vore även högst avsevärd, och uppginge sjukhusets årskostnad härför till cirka 8,000 kronor. Enligt vad erfarenheten från andra håll visat, kunde avhärdningsanordningen beräknas medföra en minskning med 40 å 50 % av tvättmedelskostnaderna. Vid sjukhuset förekomme även en anmärkningsvärt stor kassationsprocent av tvättkläder, som icke kunde förklaras på annat sätt, än att kalkavsättningen i vävnaderna gjorde dessa mindre hållbara.

En avhärkning av vattnet syntes sålunda vara motiverad. Det vore emellertid icke erforderligt att avhärda allt sjukhusets vatten, utan avhärdningsanordningen kunde lämpligen begränsas till varmvattnet och det för tvätten behöfliga vattnet, utgörande sammanlagt cirka 70,000 kubikmeter per år eller cirka 40 % av sjukhusets totala vattenförbrukning.

För denna vattenkvantitet erfordrades två filter, vardera med en kapacitet av 20 kubikmeter per timme. Bestämmande för storleken vore dels maximi-förbrukningen, dels den tid, som erfordrades för regenerering av filtermassan. Filtren borde placeras i härför anordnat rum i den nya ångpannebyggnaden. Den för beredningen av koksaltlösningen till regenereringen erforderliga behållaren skulle uppställas i vindsvåningen, varest även saltet skulle lagras.

Med en antagen medelhårdhet av 15° (t. h.) bleve saltåtgången 63 ton per år. Motsvarande med nuvarande saltpris en kostnad av cirka 2,500 kronor. Besparingen i tvättmedel kunde beräknas till cirka 3,500 kronor, vartill komme minskat slitage å tvättkläderna och de fördelar i övrigt, som tillgången på mjukt vatten medförde.

Kostnaderna för de föreslagna arbetena beräknades till följande belopp.

Ny ångpannebyggnad.

	Kronor.	Kronor.
Byggnadskostnad	268,000	
Pannuläggning och värmecentral	385,000	
Värmeledning	5,000	
Vatten- och avloppsledningar	12,000	
Elektrisk anläggning	72,000	
Elektrisk belysning	7,200	
Kulvertledningar	70,000	
Kulvertar	40,700	
Planering och stensättning	5,000	
Arkitekt- och kontrollantarvode, administration och oförutsett	28,700	893,600
Avhärdningsanläggning		30,000

Omändring av köksbyggnaden.

Byggnadskostnad inklusive kylanläggning, arkitekt- och kontrollantarvode samt oförutsett	407,000	
Värme- och ventilationsanläggning	40,000	
Vatten och avlopp	32,000	
Köksutrustning	61,000	
Elektrisk anläggning och hissar	35,000	575,000

Värmeledningens utvidgning.

Anslutning till A-paviljongerna	20,000	
Värme till administrationsbyggnaden	50,000	
D:o » överläkarens av tredje klass bostad	9,000	79,000

Summa kronor 1,577,600

I skrivelse till medicinalstyrelsen den 9 februari 1931 hade *byggnadsstyrelsen* anfört följande.

Mot ritningsförslaget vore från byggnadsstyrelsens sida i stort sett intet att erinra. Styrelsen förutsatte dock, att planen för köket ytterligare studerades före arbetets utförande.

Kostnaderna för själva byggnadsarbetena syntes vara något knappt beräknade. Utredningen beträffande ledningsarbeten vore mycket summarisk och följaktligen svår att närmare granska, men av allt att döma vore de beräknade kostnaderna sannolikt tillräckliga. Med iakttagande av möjliga förenklingar särskilt beträffande kökets ombyggnad syntes det beräknade totalbeloppet 1,577,600 kronor vara tillräckligt.

Som byggnadsstyrelsen för det dåvarande handhade stora byggnadsföretag i Lund för kronans räkning, syntes det lämpligt, att byggnadsstyrelsen även finge sig anförtrödda ifrågavarande byggnadsarbeten.

Direktionen för S:t Lars sjukhus hade förklarat sig icke hava något att erinra mot förslaget.

Medicinalstyrelsen anförde till stöd för förslaget väsentligen följande.

Vid den prövning inom styrelsen av sjukhusets värmeledningsfråga, som senast verkställdes, hade man beaktat jämväl den omständigheten, att den vid västra sjukhuset anordnade panncentralen, med sina 30—40 år gamla ångpannor, även tarvade förnyelse. Det hade då ansetts ändamålsenligt att, då båda sjukhusens pannanläggningar behövde förnyas, förena dem till en enda, för hela anstalten gemensam panncentral, varigenom avsevärda besparingar

i driftkostnaderna syntes stå att vinna genom bättre användning av maskineriets avloppsånga och minskad personalkostnad. Än vidare vore en utvidgning av centralen för belysningsverket erforderlig.

För en värme- och kraftcentral av sådan omfattning krävdes en nybyggnad. De båda nu befintliga anläggningarnas lokaler skulle emellertid komma väl till pass för andra ändamål. Vad köket anginge hade detta sedan länge varit i starkt behov av utvidgning och omändring. Otillfredsställande utrymmen och anordningar för matens in- och utlämning, avsaknad av kylrum och tillräckliga bilokaler i övrigt samt av lokaler för personalmatsalar m. fl. olägenheter hade framhållits vid de av medicinalstyrelsen förrättade inspektionerna av sjukhuset, och flera förslag till ändring och utvidgning av kökslokalerna hade uppgjorts, utan att därvid en fullt tillfredsställande lösning framkommit. Särskilda svårigheter i detta avseende hade yppats därigenom, att det på grund av köksbyggnadens läge saknades lämpligt utrymme för mera avsevärd tillbyggnad till densamma. Nu ifrågavarande förslag innebure därför en lösning av tvenne för sjukhuset synnerligen betydelsefulla frågor på ett sådant sätt, att de såsom huvudmoment i förslaget ingående arbetena stode i mycket nära samband med varandra beträffande såväl lokala anordningar som ekonomisk driftplan. Pannhuset vid västra sjukhuset syntes med fördel kunna användas till arbetslokaler för patienter samt en väl behöflig badavdelning för personalen.

Medicinalstyrelsen ansåge sig böra livligt förorda, att förslaget i sin helhet måtte godkännas och utförandet av samtliga däri ingående arbeten beslutas.

Beträffande *tiden för arbetenas utförande* framlade medicinalstyrelsen först en plan, enligt vilken desamma skulle slutföras på tre år. I anslutning till denna plan framhöll emellertid styrelsen, att styrelsen icke funne hinder möta för ett utförande av arbetena, fördelat på en tid av fem år. Styrelsen hade tänkt sig, att arbetena under budgetåret 1931/1932 kunde inskränkas till det mest trängande, nämligen anskaffandet och installerandet av två nya ångpannor och uppförandet av endast den del av den nya ångpannebyggnaden, som vore för detta ändamål nödvändig. Styrelsen framlade härefter en detaljerad plan för huru kostnaderna skulle fördela sig, om arbetena utfördes under fem år. Medan enligt treårsplanen totalkostnaderna upptogos till 1,577,600 kronor, uppskattades totalutgifterna enligt femårsplanen till 1,589,100 kronor. Medicinalstyrelsen framhöll, att anledningen härtill vore den, att enligt sistnämnda plan ångpannebyggnaden skulle uppföras i två skilda skeden och den elektriska maskinanläggningen provisoriskt inkopplas till den nya ångcentralen, vilket beräknades medföra en merkostnad av tillhoppa 11,500 kronor. Med hänsyn till önskvärdheten av kostnadernas fördelning på flera år fann sig emellertid styrelsen oaktat kostnadsökningen böra förorda den senare planen.

Medicinalstyrelsen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att uppförande av en ny ångpannebyggnad samt omändring av köksbyggnaden m. m. vid S:t Lars sjukhus i Lund finge i huvudsaklig överensstämmelse med det av styrelsen framlagda förslaget äga rum för en beräknad kostnad av 1,589,100 kronor, *dels ock* för påbörjande av sagda arbeten för budgetåret 1931/1932 anvisa ett belopp av 276,000 kronor eller det belopp, som enligt femårsplanen skulle erfordras för nämnda budgetår.

Förevarande framställning upptogs till behandling i Kungl. Maj:ts proposition nr 140 till 1931 års riksdag angående anslag till hospitalsbyggnader. I

anledning av framställningen anförde föredragande departementschefen därvid till en början huvudsakligen följande.

Den utredning, som föreläge, ävensom vissa upplysningar, som därutöver inhämtats, syntes giva vid handen, att trängande behov föreläge att ersätta de gamla eldrörspannorna i östra sjukhusets dåvarande panncentral. Ett dylikt utbyte vore betingat ej blott därav, att pannorna måste anses uttjänta, utan även därav, att de ej — fränsett nämnda omständighet — syntes kunna på ett tillfredsställande sätt möta den ökade belastning, som bleve en följd av första klass paviljongernas och chefsläkarbostadens redan beslutade anslutning till det dåvarande värmesystemet. Vad anginge panncentralen i västra sjukhuset hade vitsordats, att de där befintliga ångpannorna, som vore mellan 30 och 40 år gamla, inom den närmaste framtiden tarvade förnyelse. Jämväl hade framhållits, att köksanläggningen vore i starkt behov av utvidgning och omändring. Till avhjälpande av berörda brister hade föreslagits uppförandet av ett nytt ångpannehus, som skulle inrymma dels en i huvudsak ny ångpanneanläggning, avsedd som värmecentral för såväl östra som västra sjukhuset, dels maskinanläggning. De med köksbyggnaden sammanbyggda lokalerna för ångpanne- och maskinanläggningar skulle därmed bliva disponibla för den välbehöfliga utvidgningen av köket.

Departementschefen hade för sin del funnit de sålunda ifrågasatta åtgärderna vara väl ägnade att fylla sitt ändamål. Vad anginge förslaget angående genomförande av en till den gemensamma panncentralen ansluten pumpvarmvattenuppvärmning i de inom östra sjukhuset belägna A-paviljongerna, administrations- och köksbyggnaderna samt bostaden för överläkaren av tredje klass, hade departementschefen funnit också detsamma vara av beskaffenhet att böra utföras. Jämväl förslaget om avhärdningsanordning för vattenledningsvatten syntes vara tillfyllest motiverat.

Oaktat den principiella ståndpunkt departementschefen sålunda intog till det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget, ansåg han sig dock icke kunna i dess helhet tillstyrka styrelsens hemställan. Med hänsyn till att den plan rörande större renoveringsarbeten vid sinnessjukhusen, vilken medicinalstyrelsen erhållit i uppdrag att utarbeta, ännu icke upprättats, uttalade departementschefen, att vid S:t Lars sjukhus för det dåvarande endast syntes böra beslutas om utförande av sådana renoveringsarbeten, som ofördröjligen måste komma till stånd, samt sådana arbeten, som direkt sammanhängde med dessa. Angående vilka arbeten som omedelbart borde komma till utförande och vilka som borde uppskjutas anförde departementschefen härefter i huvudsak följande.

Av de föreslagna renoveringsarbetena syntes allenast ångpanneanläggningen i den del den berörde östra sjukhuset vara av den brådskande beskaffenhet, som nyss angivits. Det skulle därför kunna ifrågasättas, att man i sakens dåvarande läge endast skulle gå in för att temporärt ersätta de båda eldrörspannorna med nya pannor. Sistnämnda pannor skulle då, sedan den nya ångpannebyggnaden beslutits och uppförts, överflyttas dit. Enligt vad departementschefen inhämtat skulle emellertid ett sådant provisorium knappast vara möjligt att utföra. I varje fall skulle det draga så avsevärda kostnader, att tillvägagångssättet icke skulle vara ur ekonomisk synpunkt försvarligt. På grund härav förordade departementschefen, att beslut redan då fattades, att ny ångpanneanläggning, tillsv vidare avsedd allenast för östra sjukhuset, skulle inredas i en nyuppförd byggnad.

Då alltså nybyggnad i varje fall omedelbart syntes böra komma till stånd, torde densamma böra redan från början omfatta även lokaler för maskinanlägg-

ning, oaktat beslut om överflyttning av den befintliga maskinanläggningen och densamma komplettering icke då borde fattas. Såsom framginge av det anförda, hyste nämligen departementschefen den uppfattningen, att medicinalstyrelsens ifrågavarande förslag borde inom tidrymd, som icke väsentligt ginge utöver den av medicinalstyrelsen förutsatta, bliva genomfört i dess helhet. Departementschefen ville i detta sammanhang också påpeka, att vissa delar av maskinanläggningen syntes äga så nära samband med ångpanneanläggningen, att dessa båda anläggningar ej lämpligen — annat än rent temporärt — borde vara belägna i två särskilda byggnader. Den nybyggnad, som sålunda förordades, torde böra uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget till ny ångpannebyggnad.

Vad anginge själva pannanläggningen syntes också denna böra i huvudsak utföras i enlighet med förevarande förslag. Dock förefölle det för närvarande ej böra beslutas angående nyanskaffning av mer än två vattenrörspannor, då den tredje ej syntes bliva erforderlig före västra sjukhusets anslutning och det icke nu torde böra beslutas om sådan åtgärd.

Givetvis borde kulverten till köksbyggnaden och ledningarna däri omfattas av det beslut, som ifrågasattes. Sedan kulvertledningarna framdragits, kunde desamma provisoriskt anslutas till i köksbyggnaden befintliga ventillådor och huvudledningar, varefter befintliga anläggningar skulle kunna drivas som förut. Provisorisk inkoppling till den nya ångcentralen borde också ske av den elektriska maskinanläggningen å dess dåvarande plats.

Vad beträffade övriga föreslagna arbeten sammanhängde de mycket nära med de arbeten, som nyss berörts. Departementschefen ville sålunda påpeka, att i den ångpannebyggnad, som förordats till utförande, inginge vissa lokaler, avsedda att tagas i anspråk för den föreslagna vattenavhärdningsanordningen. Emellertid syntes med beslut om dessa arbetens utförande — vilket på en mindre del när enligt den av medicinalstyrelsen framlagda femårsplanen skulle påbörjas först efter ingången av budgetåret 1933/1934 — böra tillsvidare anstå, intill dess arbetena kunde bedömas under hänsynstagande till förberörda plan rörande större renoveringsarbeten vid sinnessjukhusen överhuvud. Dock ville departementschefen framhålla, att beslut om ny ångpannebyggnads utförande i enlighet med förslaget torde i sig innebära, att det ansåges, att även sist avsedda arbeten borde inom en nära framtid utföras.

Departementschefen anförde vidare, att kostnaderna för ångpannebyggnaden, ångpanneanläggningen och övriga av honom föreslagna åtgärder, enligt av arkitekten Westman gjorda beräkningar, uppskattats till sammanlagt 575,000 kronor, varav 228,000 kronor skulle utgå under budgetåret 1931/1932 och 347,000 kronor under budgetåret 1932/1933. I överensstämmelse härmed ansågs för angivna ändamål böra för budgetåret 1931/1932 beräknas ett belopp av 228,000 kronor.

På förslag av departementschefen hemställde därefter Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte besluta, att vid S:t Lars sjukhus i Lund skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen till omedelbart utförande förordat förslag verkställas vissa nybyggnads- och andra arbeten för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 575,000 kronor.

I skrivelse den 9 maj 1931 nr 200, anmälde riksdagen sitt beslut i ämnet. Riksdagen anförde däri, att riksdagen icke utan stor tvekan funnit sig böra godtaga Kungl. Maj:ts förslag om medels beräknande för en ångpannebyggnad m. m. vid ifrågavarande sjukhus. Såsom skäl för denna tvekan åberopade riks-

dagen det förhållandet, att omförmälda renoveringsplan ännu icke kunnat slutföras. Emellertid förklarade riksdagen, att riksdagen med hänsyn till de uttalanden, som beträffande detta spörsmål gjorts från sakkunnigt håll — riksdagen syftade därvid närmast på de riskmoment, som skulle kunna uppstå, därest arbetena icke snarast komme till utförande — icke ansett sig kunna motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Mot de beräknade kostnaderna hade riksdagen icke funnit skäl till erinran.

Genom beslut den 26 juni 1931 uppdrog Kungl. Maj:t därefter åt medicinalstyrelsen att i överensstämmelse med det av riksdagen godkända förslaget utföra ifrågavarande arbeten.

För ändamålet hava av vederbörande anslag till hospitalsbyggnader till medicinalstyrelsens förfogande ställts sammanlagt högst 575,000 kronor, därav genom beslut den 26 juni 1931 högst 228,000 kronor och genom beslut den 17 juni 1932 högst 347,000 kronor.

Jag övergår härefter till *medicinalstyrelsens* nu förevarande *skrivelse den 13 februari 1933*.

I denna skrivelse har styrelsen meddelat, att de arbeten rörande ifrågavarande ångpannebyggnad m. m., vilka år 1931 beslutats av statsmakterna, äro under utförande och snart torde vara avslutade.

Vidare har styrelsen anfört, att styrelsen, oaktat fullständig renoveringsplan ännu icke kunnat framläggas i annan form än såsom en preliminär översikt, ansett sig nu böra begära medel för utförande av samtliga de av styrelsen år 1931 ifrågasatta arbeten vid S:t Lars sjukhus, för vilkas utförande anslag hittills icke beviljats. Såsom främsta skäl härför har styrelsen åberopat den trängande nödvändigheten av att särskilt köksanläggningen vid sjukhuset sättes i tillfredsställande skick. Styrelsen framhåller, att nämnda anläggnings tillstånd för närvarande vore sådant, att styrelsen icke tvekade att beteckna det såsom synnerligen underhaltigt. Därtill hade också den omständigheten bidragit, att styrelsen, i avvaktan på realiserandet av den fullständiga renoveringen, icke ansett det ekonomiskt försvarligt att nedlägga mera betydande kostnader på reparationer, som antingen icke stode i överensstämmelse med renoveringsförslaget eller, i den mån så vore fallet, föregrepe statsmakternas prövning av detsamma.

I detta sammanhang har styrelsen påpekat det nära samband, som förefunnes mellan den nya ångpannebyggnaden och köksanläggningen, enär enligt förslaget överflyttning skulle ske till ångpannebyggnaden av anläggningar, som hittills varit förlagda i köksbyggnadskomplexet i utrymmen, vilka efter överflyttningen kunde disponeras för utvidgning av köksanläggningen.

Beträffande de i 1931 års förslag ingående, ännu ej beslutade arbetena, vilka icke äga samband med köksanläggningen, har styrelsen anfört, att de visserligen icke vore lika brådskande som denna anläggning, men att styrelsen dock nu ansåge sig böra hemställa om deras utförande utan annat uppskov än det som betingades av deras inbördes sammanhang. Styrelsen har till stöd härför åberopat vad styrelsen anfört i sin skrivelse i ämnet den 13 februari 1931 ävensom de av föredragande departementschefen i propositionen nr 140 i anledning därav gjorda uttalandena.

Medicinalstyrelsen meddelar vidare, att styrelsen från sina förut för förslaget utarbetade anlitade experter, arkitekten Westman, ingenjören Theorell, överingenjören Holmgren, kaptenen Wersäll samt ingenjören Bergström infordrat med hänsyn till redan utförda arbeten och nya kostnadsberäkningar m. m. reviderade förslag till ifrågavarande anläggningar. Under hänvisning till de av dessa experter avgivna yttrandena, vilka av styrelsen överlämnats, har styrelsen härefter anfört följande.

Några ändringar i ritningarna hade icke företagits. Visserligen torde vid utförandet av förslaget smärre ändringar böra företagas, såsom en mindre utökning av köksföreståndarinnans bostad, vilka dock kunde utföras inom ramen för de beräknade kostnaderna. Byggnadskostnaderna hade beräknats till oförändrat belopp med hänsyn till vanskligheten av att vid omändring av gammal byggnad kunna exakt beräkna desamma. För värme-, vatten- och avloppsledningar hade ej heller ändring i tidigare kostnadsberäkning gjorts, enär enligt uppgift av Theorell konjunkturläget nu i förhållande till år 1930 vore ungefär oförändrat och dess vidare utveckling mycket oviss. Även vattenavhärdningsanordningen hade beräknats till oförändrat belopp. I fråga om köksutrustningen hade Wersäll föreslagit elektriska spis- och stekanordningar i stället för tidigare föreslagna koleldade. Den därigenom ökade anskaffningskostnaden ansågs bliva uppvägd av senaste tidens prisfall å kokapparater. Den elektriska anläggningen i ångpannebyggnaden hade i 1931 års förslag upptagits till 79,200 kronor. Därav hade 12,800 kronor beviljats i samband med uppförandet av ångpannebyggnaden. Kostnaden för återstående arbeten, som enligt 1931 års beräkning sålunda skulle utgöra 66,400 kronor, hade nu av Holmgren beräknats till 62,000 kronor. För elektrisk anläggning samt hissar i köksbyggnaden hade i 1931 års förslag beräknats 35,000 kronor; detta belopp ansågs med den av Wersäll föreslagna elektriska utrustningen böra ökas med 10,000 kronor till 45,000 kronor.

Wersälls förslag ville medicinalstyrelsen förorda.

Medicinalstyrelsen har uppgjort följande sammanställning rörande kostnaderna för nu ifrågavarande arbeten.

	Kronor.	Kronor.
<i>Omändring av köksbyggnaden.</i>		
Byggnadskostnad inklusive kylanläggning och kontrollant-arvode samt oförutsett, enligt arkitekt Anchert	407,000	
Värmelednings- och ventilationsanläggning, enligt ingenjör Theorell	40,000	
Vatten- och avloppsledningar, enligt ingenjör Theorell	32,000	
Köksutrustning, enligt kapten Wersäll	61,000	
Elektrisk anläggning och hissar, inklusive elektriska spisar m. m., enligt överingenjör Holmgren	45,000	585,000
<i>Nya värmecentralens fullbordande.</i>		
En ny ångpanna jämte aptering av tre gamla pannor till värmeackumulatorer, enligt ingenjör Theorell	80,000	
Apparater och rörledningar i centralen, enligt ingenjör Theorell	85,000	
Elektrisk anläggning, enligt överingenjör Holmgren	62,000	227,000
<i>Kulvertar och kulvertledningar.</i>		
Kulvert till tvätten, enligt ingenjör Rignér	2,700	

	Kronor.	Kronor.
Kulvert till västra sjukhuset, enligt ingenjör Rignér	28,500	
Kulvertledning, enligt ingenjör Theorell	60,000	91,200

Värmeledningens utvidgning.

inom östra sjukhuset, enligt ingenjör Theorell		79,000
--	--	--------

Vattenavhärdningsanordning

enligt ingenjör Bergström		30,000
-------------------------------------	--	--------

Summa kronor 1,012,200

Styrelsen anmärker, att i sammanställningen räknats med elektrisk utrustning för spis- och stekanordningar samt att, därest koleldning skulle ske, totalkostnaderna komme att minskas med 11,500 kronor.

Medicinalstyrelsen meddelar, att styrelsen tänkt sig, att arbetena skulle verkställas under loppet av tre år i huvudsaklig överensstämmelse med den av styrelsen tidigare uppgjorda femårsplanen. För budgetåret 1933/1934 skulle då för ändamålet erfordras ett anslag av 400,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har på grund av vad sålunda anförts hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att återstoden av de i styrelsens förslag den 13 februari 1931 upptagna, i Kungl. Maj:ts proposition nr 140 till 1931 års riksdag avhandlade arbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund, nämligen *dels* fullbordande av värmecentralen med elektrisk kraftanläggning, *dels* pumpvarmvattenanläggning i A-paviljongerna, administrationsbyggnaden och bostad för en överläkare av tredje klass, allt i östra sjukhuset, *dels* anslutning av västra sjukhusets ångvärmeledning till den nya centralen, *dels* anordnande av vattenavhärdningsanläggning, *dels* ock ändring och utvidgning av köksanläggningen med inrättande därstädes av pumpvarmvattenanläggning finge i huvudsaklig överensstämmelse med styrelsens förslag utföras för en beräknad kostnad av 1,012,200 kronor, samt att för sådant ändamål för budgetåret 1933/1934 måtte beviljas ett anslag av högst 400,000 kronor.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att ehuru i propositionen nr 140 till 1931 års riksdag dåvarande chefen för socialdepartementet ansåg sig böra till omedelbart utförande förorda allenast en del av de byggnadsarbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund, beträffande vilka medicinalstyrelsen nämnda år framlagt förslag, departementschefen dock uttryckligen framhöll, att även återstående arbeten vore välbehövlige och borde verkställas inom en nära framtid. Till denna uppfattning kan jag ansluta mig. Då nu två år förflutit, sedan medicinalstyrelsens förslag i ämnet framlades, samt — åtminstone beträffande köksanläggningen — ett trängande behov av förslaget realiserande lära vara för handen, anser jag mig utan hinder därav att definitivt plan angående behovet av renoveringsarbeten vid sinnessjukhusen i riket ännu icke föreligger böra förorda, att nu beslut fattas beträffande de här ifrågavarande arbetena även som att medel anvisas för deras påbörjande.

*Departements-
chefen.*

Medicinalstyrelsens år 1933 avgivna förslag, vilket — fränsett den olikhet, som betingas därav, att vissa av de i 1931 års förslag ingående arbetena redan äro beslutade — allenast beträffande ett par detaljer med avseende å utrustningen av köket avviker från sistnämnda förslag, anser jag mig kunna biträda.

Mot styrelsens kostnadsberäkning har jag icke någon erinran att framställa. De beräknade totalkostnaderna torde kunna avrundas nedåt till 1,010,000 kronor.

Då byggnadsarbetena lämpligen synas kunna fördelas på tre år, är jag likasom medicinalstyrelsen av den uppfattningen, att för nästa budgetår bör för sagda arbeten beräknas ett belopp av 400,000 kronor.

Omläggning av avloppsledningar vid S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg.

Med anledning av en till medicinalstyrelsen den 4 juni 1926 remitterad framställning från enskilda personer angående förorening av vattendraget Kvillen genom spillvatten från S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg redogjorde medicinalstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 december 1931 för den utredning, som styrelsen låtit i ärendet verkställa. Vidare omnämnde styrelsen de förhandlingar styrelsen fört med vederbörande myndigheter i Göteborgs stad med hänsyn därtill, att för stadens närbelägna nya sinnessjukhus, Lillhagens sjukhus, planerades framdragandet av en huvudavloppsledning till Göta älv förbi S:t Jörgens sjukhus och delvis genom dess område. Styrelsen anförde vidare.

Dessa förhandlingar hade lett till ett förslag till avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Göteborgs stad, innebärande i huvudsak, att staden åtog sig att anlägga en för Lillhagens och S:t Jörgens sjukhus gemensam avloppsledning för en beräknad kostnad — fränsett utgifter för marklösen m. m. — av 243,000 kronor, att kronan medgäve staden rätt att utan ersättning framdraga och för all framtid bibehålla såväl nämnda ledning som för Lillhagens sjukhus avsedda ledningar för vatten och gas i kronan tillhörigt, av S:t Jörgens sjukhus disponerat markområde, att kronan förbehölles rätt att till nämnda avloppsledning, som skulle förbliva stadens egendom, avleda spillvatten från S:t Jörgens sjukhus, att underhållet och skötseln av avloppsledningen skulle ombesörjas av staden, att kronan förbunde sig att deltaga i kostnaderna dels för avloppsledningens anläggning med 67,000 kronor dels ock för ledningens underhåll med 450 kronor för år samt att avtalet skulle gälla endast under förutsättning att dels Kungl. Maj:t godkänt detsamma före utgången av år 1931 och dels staden erhållit jämlikt vattenlagens föreskrifter meddelat tillstånd till ledningsföretagets utförande.

Med uttalande att styrelsen funne den möjlighet att lösa S:t Jörgens sjukhus avloppsfråga, som sålunda erbjöde sig, så förmånlig, att styrelsen ansåge detta tillfälle icke böra försittas, hemställde styrelsen om Kungl. Maj:ts godkännande av avtalet.

I ett medicinalstyrelsens skrivelse bifogat yttrande anförde ingenjören J. Bergström, bland annat, att vare sig en reningsanläggning för spillvattnet från S:t Jörgens sjukhus anlades eller spillvattnet avleddes till stadens ifrågasvarande avloppsledning, en omläggning av sjukhusets nuvarande system för avloppsvattnets avledande måste vidtagas. Kostnaden härför skulle enligt Bergströms beräkning uppgå till omkring 70,000 kronor. Detta belopp borde dock kunna avsevärt reduceras genom att arbetet i största möjliga utsträckning utfördes av patienter. Arbetet kunde fördelas på flera år.

Genom beslut den 23 december 1931 godkände Kungl. Maj:t avtalet och bemyndigade styrelsen att avföra de belopp, som kronan enligt avtalets bestämmelser hade att till staden utbetala, från den i omkostnadsstaten för statens sinnessjukhus uppförda utgiftsposten till »Byggnader och gårdar».

I skrivelse den 4 februari 1933 har *medicinalstyrelsen* — under förmälan att den i förenämnda avtal avsedda för Lillhagens och S:t Jörgens sjukhus gemensamma avloppsledningen numera färdigställts av staden och tagits i bruk — hemställt om anvisande av medel för erforderlig omläggning av det nuvarande systemet för avloppsvattnets avledande vid S:t Jörgens sjukhus.

Beträffande sättet för verkställande av denna omläggning har styrelsen hänvisat till ett av *ingenjören Bergström* på uppdrag av styrelsen i januari 1933 upprättat *förslag* i ämnet. Enligt detta förslag, som bifogats styrelsens skrivelse, skulle i huvudsak det nuvarande avloppsnätet bibehållas för regnvatten, medan spillvatten skulle genom nya ledningar avledas till nyssberörda av staden enligt avtalet anlagda avloppsledning.

Kostnaderna för genomförande av förslaget hava av Bergström beräknats sålunda.

	Kronor.
Avloppsrör samt i övrigt erforderliga rör och rördelar, rörläggning, schaktning, återfyllning, spåntning, grundförstärkning, omkoppling av ledningar m. m.	62,800:—
Nedstignings-, inspektions- och spolbrunnar	9,950:—
Ritningar, kontroll, diverse och oförutsedda kostnader	12,250:—
Summa kronor	85,000:—

Beträffande beräkningen har Bergström anfört följande.

Kostnaderna hade tidigare approximativt uppskattats till 70,000 kronor. Av de närmare undersökningar, som sedermera ägt rum, hade emellertid framgått, att grundförhållandena vore sådana, att grundförstärkning måste beräknas komma till utförande i viss omfattning. Vidare hade ledningarna befunnits ligga på större djup än som tidigare antagits, vilket medförde mera schaktning och spåntning. Dessa omständigheter hade nödvändiggjort en höjning av de tidigare beräknade kostnaderna. Med hänsyn till kostnaden i övrigt förtjänade framhållas, att omkopplingen av spillvattenledningarna från de gamla ledningarna till de nya vore ett svårartat arbete, när avloppsledningarna måste vara i funktion, under det omkopplingarna gjordes.

Direktionen för sjukhuset har i avgivet yttrande — fränsett viss detaljankmärkning — icke haft något att erinra mot förslaget.

För egen del anför *medicinalstyrelsen*, att den föreslagna anläggningen vore nödvändig för anslutning till den av Göteborgs stad anlagda avloppsledningen. Beträffande kostnaderna framhåller styrelsen, att det stora djup, på vilket rörläggningen delvis måste ske, samt markens beskaffenhet, som nödvändiggjorde spåntning i stor utsträckning, gäve anledning antaga, att arbetet endast i ganska begränsad omfattning kunde lämpa sig för patienternas vid sjukhuset sysselsättning, och att därför någon väsentlig besparing därigenom näppeligen vore att förvänta.

Styrelsen har vidare anmärkt, att styrelsen saknade anledning att förorda en fördelning av arbetet på två eller flera år.

Under hänvisning till det anförda har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till innevarande års riksdag föreslå riksdagen *dels* besluta, att omläggning av avloppsledningar vid S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg för en beräknad kostnad av 85,000 kronor skall utföras i huvudsaklig överensstämmelse med det upprättade förslaget, *dels* för budgetåret 1933/1934 för ändamålet anvisa ett belopp av 85,000 kronor.

I utlåtande den 14 februari 1933 har *byggnadsstyrelsen* förklarat sig icke hava något att erinra vare sig mot det av Bergström upprättade förslaget eller de för detsamma genomförande beräknade kostnaderna å 85,000 kronor.

Departements-
chefen.

Då Kungl. Maj:t i december 1931 för kronans del godkände ifrågavarande avtal, lärer anledningen härtill hava varit en önskan att därigenom möjliggöra ett bättre ordnande av avloppsförhållandena vid S:t Jörgens sjukhus, vilka länge varit mindre tillfredsställande. Därest det förslag i ämnet, som nu av medicinalstyrelsen framlagts, bifalles, torde detta önskemål bliva på lämpligt sätt tillgodosett. På grund härav och då jag icke har något att anmärka mot de uppgjorda kostnadsberäkningarna, får jag tillstyrka, att för deras utförande för nästa budgetår beräknas ett belopp av 85,000 kronor.

Nybyggnads- och ändringsarbeten vid Restads sjukhus vid Vänersborg.

I skrivelse den 15 februari 1933 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anvisande av medel för vissa nybyggnads- och ändringsarbeten vid Restads sjukhus vid Vänersborg.

I skrivelsen har medicinalstyrelsen till en början erinrat, hurusom i den av statsmakterna i princip godkända planen för nyanskaffning av platser vid statens sinnessjukhus inginge anordnande av 150 nya platser genom apterande av en del inom sjukavdelningar förlagda personalrum till patientrum. I anslutning härtill har styrelsen anført, att vid Restads sjukhus vid Vänersborg en utökning av antalet sjukplatser genom dylika anordningar skulle kunna åstadkommas samtidigt med att erforderliga åtgärder vidtoges till förbättrande av personalens bostadsförhållanden m. m. Härom har styrelsen till en början anført följande.

Genom en för några år sedan vidtagen modernisering av anstaltens tvättinrättning hade vunnits ett betydande utrymme i köks- och tvättbyggnaden, vilket kunde utnyttjas, så att vissa inom en sjukpaviljong belägna men icke tidigare för sjukvården disponerade lokaler kunde komma till användning för dylik vård.

Vid sjukhuset rådde en synnerligen kännbar brist på bostäder för den ogifta personalen. Ett avsevärt antal inom sjukavdelningarna belägna och för sjukvården välbehöfliga rum hade därför efterhand måst tagas i anspråk såsom personalrum, och en del sköterskor, även ogifta, måste bo utom anstalten. Den kvinnliga ekonomipersonalens bostäder vore otillräckliga. Åtskilliga rum för såväl sjukvårds- som ekonomipersonal hyste 3, några rum 4 personer. Nuvarande matsalar för personalen vore otillfredsställande. Kylanordningar saknades.

Medicinalstyrelsen meddelar vidare, att efter en inom styrelsen i samråd med sjukhusförvaltningen verkställd utredning förslag år 1930 utarbetats i

syfte att dels utöka antalet vårdplatser dels ock avhjälpa anmärkta olägenheter. Förslaget har uppgjorts av arkitekten C. Westman beträffande byggnadsarbetena, av ingenjören H. Theorell beträffande värme-, vatten- och avloppsledningar samt sanitära anläggningar, av överingenjören T. Holmgren i fråga om elektrisk utrustning samt av ingenjören A. Börjeson rörande kylanläggning. Beträffande innebörden av detta förslag har styrelsen lämnat i huvudsak följande redogörelse.

Intill en sjukavdelning för män låge några rum, som ursprungligen inrättats till kasinolokaler för personalen, och därtill en från början för epidemivård avsedd avdelning. Denna hade visat sig obehörlig och längre fram blivit provisoriskt använd som bostadslägenhet för en gift läkare. Sedan denne år 1931 kunnat beredas annan bostad, hade epidemiavdelningen tagits i anspråk för kasinolokaler och de härför förut använda rummen belagts med 12 patienter. Enligt förslaget skulle nu kasinolokalerna överflyttas till köks- och tvättbyggnaden. Därigenom bleve ytterligare 18 platser disponibla för sjukvård, vilka tillsammans med de nyssnämnda 12 skulle bilda en ny avdelning med 30 platser för män. Genom apterandet av fyra inom sjukavdelningar liggande personalrum till rum för patienter vunnes ytterligare 6 platser för män och 6 för kvinnor. Sjukhusets fastställda platsantal skulle sålunda ökas med 36 platser för män och 6 för kvinnor, inalles 42 platser.

Nämnda fyra personalrum hyste för närvarande 8 personer, åt vilka sålunda måste beredas bostad på annat håll. Vid återställandet till sjukvårdens disposition av de rum inom sjukavdelningarna, som blivit tagna i anspråk för personal, måste nya bostäder anordnas för ytterligare 38 personer. Dessutom erfordrades för ny personal till följd av platsökningen, för avhjälpan av trångboddhet och för beredande av rum inom anstalten för den kvinnliga personal, som nu måste bo utom densamma, bostäder för omkring ett 40-tal personer. Samtliga berörda dispositioner avsåge uteslutande kvinnlig personal.

För anordnande av sålunda behöfliga bostäder föresloges uppförandet av en *nybyggnad*, vackert belägen inom det mot Göta älv vettande parkområdet men på relativt kort avstånd från sjukvårdsbyggnaderna. Huset avsåges uppfört i sten i tre våningar med sammanlagt 51 rum för 1—2 personer. Rummen vore belägna å ömse sidor om långsgående mittkorridor. I varje våning skulle finnas tvenne toaletter med dusch samt ett mindre dagrum, i mellanvåningen ett tekök. Garderober funnes icke utan avsåges ersatta med rymliga väggfasta klädsåp, varjämte å vinden inreddes vindskontor, ett för varje rum. I vindsvåningen anordnades vid gavlarna 6 smärre rum, avsedda som sovrum för nattvakter. I källaren inreddes en badavdelning med 6 kar samt ett rum för tvätt, strykning och dylikt.

I husets bottenvåning vore i ena gavelpartiet förlagd en liten lägenhet om tre rum och kök, avsedd för läkare eller bokhållare.

Uppvärmningen hade tänkts anordnad medelst egen pumpvarmvattenvärmeledning, med uppvärmning av vattnet genom ånga från sjukhusets panncentral.

Vatten- och avloppsledningar skulle anslutas till sjukhusets nät, likaså ledningar för elektrisk belysning.

Förslaget till *ändringar* inom köks- och tvättbyggnaden innebure huvudsakligen följande.

I källarvåningen inrättades kylmaskineri, som kylde dels där belägna kylrum dels i bottenvåningen förlagda mjölkrum och kallskafferi.

I våningen 1 trappa upp inrättades matsalar för personalen, belägna dels i köks-, dels i tvättbyggnaden med förbindelse till ett gemensamt, genom överbyggnad av en mellanbyggnaderna liggande altan inrättat serveringsrum, där mathiss från köket inlagts.

Våningen 2 trappor upp i köksbyggnaden hade inretts till kasinolokaler för personalen med tillhörande serveringsrum, dit mathissen uppdragits, och motsvarande våning i tvättbyggnaden till 7 bostadsrum för personal.

Kostnaderna för utförande av detta förslag beräknades år 1930 till 289,000 kronor för personalbostadshuset och 101,000 kronor för omändringen av köks- och tvättbyggnaden eller tillhopa 390,000 kronor.

I yttrande över detta förslag, avgivet år 1930, förklarade sig *sjukhusets direktion* icke hava något att erinra beträffande ändringsarbetena men föreslog i fråga om bostadshuset dels ett något ändrat läge dels större bredd för åstadkommande av garderober invid bostadsrummen.

På anmodan av medicinalstyrelsen hava i början av år 1933 vissa av styrelsens experter i ärendet avgivit förnyade yttranden, särskilt rörande kostnaderna för förslagens genomförande.

Arkitekten Westman har med skrivelse den 2 februari 1933 överlämnat nya ritningar till det för personalen avsedda bostadshuset, vari direktionens förslag rörande husets läge blivit följt; hänsyn har däremot icke tagits till direktionens önskemål rörande garderober vid personalrummen. I skrivelsen har Westman framhållit bland annat, att enligt dessa ritningar i bostadshusets källare inrymts ett tvätt- och strykrum för personalen, att några smärre ändringar i toaletterna vidtagits samt att rummen i lägenheten om tre rum och kök något minskats, varigenom ett mindre personalrum erhållits. Dessa ändringar hade medfört en obetydlig kostnadsökning.

Beträffande de beräknade *kostnaderna* för 1933 års förslag till nybyggnads- och ändringsarbeten har Westman uppgjort följande sammanställning.

Personalbostadshuset.

	Kronor.	Kronor.
Byggnadskostnad, enligt ingenjören Rignér	205,200	
Värmelednings- och sanitäranläggning, enligt ingenjören Theorell	43,600	
Elektrisk anläggning med ytterledningar, enligt överingenjören Holmgren	10,000	
Kulvertledningar samt yttre vatten- och avloppsledningar ..	10,000	
Kulvert och grävningar	5,000	
Planering kring byggnaden	1,500	
Arkitekt- och kontrollantarvode, administration och oförutsett	16,600	291,900

Omändring av köks- och tvättbyggnaden.

Byggnadskostnad och oförutsett, enligt ingenjören Carling ..	30,000	
Värmeledning, sanitäranläggning, diskmaskin och varmbord, enligt ingenjören Theorell	19,000	
Elektrisk anläggning med hissar, enligt överingenjören Holmgren	19,000	
Kylanläggning, enligt ingenjören Börjeson	27,000	
Inredning m. m. i diskrummet	2,600	
Arkitekt- och kontrollantarvode, samt administration	6,000	103,600
Summa kronor	395,500	

Medicinalstyrelsen har till alla delar anslutit sig till Westmans förslag och kostnadsberäkningar. Styrelsen anför, att ändringsarbetena å köks- och tvättbyggnaden syntes i sin helhet böra utföras under budgetåret 1933/1934 samt att det föreslagna bostadshuset torde böra påbörjas under samma budgetår. För ifrågakvarande ändamål har styrelsen för budgetåret 1933/1934 räknat med ett anslagsbehov av 103,600 kronor för köks- och tvättbyggnaden samt 131,400 kronor för bostadshuset eller tillhoppa 235,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har på grund av det anförda hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att vid Restads sjukhus vid Vänersborg finge uppföras ett bostadshus för personal samt verkställas ändringsarbeten inom köks- och tvättbyggnaden i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i januari 1933 respektive januari och juli 1930 uppgjorda ritningar och i övrigt av medicinalstyrelsen ingivet förslag för en beräknad kostnad av sammanlagt 395,500 kronor, *dels ock* för budgetåret 1933/1934 för ändamålet bevilja ett anslag av 235,000 kronor.

Häröver har *byggnadsstyrelsen* den 16 februari 1933 avgivit utlåtande. Däri har styrelsen anförde följande.

Byggnadsstyrelsen hade icke något att för sin del erinra beträffande det föreliggande förslaget.

Vad beträffade den för förslagets genomförande beräknade kostnaden å 395,500 kronor syntes denna med hänsyn till nu rådande låga materialpriser vara förhållandevis rikligt tilltagen, men ansågo sig styrelsen på grund av den ovisshet, som rådde beträffande såväl läget på arbetsmarknaden inom husbyggnadsfacket som den form (beredskapsarbete), under vilken ifrågakvarande byggnadsföretag kunde komma till utförande, icke böra föreslå någon ändring av nämnda belopp. Beträffande det för budgetåret 1933/1934 beräknade anslagsbeloppet å 235,000 kronor hade byggnadsstyrelsen icke något att erinra.

Vad anginge de ändringsarbeten, som i samband med personalens överflyttning till de nya personalbostäderna syntes bliva erforderliga i de gamla vårdavdelningarna, förelågo icke någon utredning.

Det av medicinalstyrelsen förordade förslaget synes mig stå väl i överensstämmelse med den uppgjorda planen för anskaffande av platser vid sinnessjukhusen. Ett förverkligande av förslaget förefaller också ägnat att medföra betydande fördelar, enär ej blott antalet sjukplatser vid anstalten skulle avsevärt utökas utan även erforderliga bostäder skulle beredas den kvinnliga anstaltspersonalen samt därjämte köks- och tvättbyggnaden skulle bliva moderniserad och erhålla en mera rationell användning än som för närvarande är fallet. Med hänsyn härtill och då jag icke har något att erinra mot de av styrelsen förordade ritningarna får jag tillstyrka styrelsens förslag.

Kostnaderna torde böra beräknas på sätt styrelsen förordat. Med anledning av byggnadsstyrelsens anmärkning, att utredning icke förelågo beträffande de ändringsarbeten, som i samband med personalens överflyttning till de nya bostäderna syntes bliva erforderliga i de gamla vårdavdelningarna, får jag framhålla, att de härmed förenade kostnaderna icke torde uppgå till sådant belopp, att särskilda medel för ändamålet behöva begäras av riksdagen.

Totalkostnaderna för ifrågakvarande arbeten borde alltså kunna uppskattas

*Departements-
chefen.*

till högst 395,500 kronor. Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle dessa kostnader fördelas på budgetåren 1933/1934 och 1934/1935, därvid på det förra budgetåret skulle komma 235,000 kronor och på det senare 160,500 kronor. Då det synes mig angeläget, att arbetena utan dröjsmål komma till utförande, och då jag icke har något att erinra mot den föreslagna fördelningen av kostnaderna, torde till förevarande ändamål för nästa budgetår få beräknas ett belopp av 235,000 kronor.

Uppförande av bostadshus vid Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn.

I skrivelse den 15 februari 1933 har medicinalstyrelsen — under hänvisning till den tidigare berörda planen för nyanskaffning av vissa platser vid sinnessjukhusen genom inredande till sjukrum av nu såsom personalrum använda lokaler — hemställt, att dylik förändrad användning av vissa lokaler borde äga rum vid Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn.

Styrelsen meddelar, att en inom styrelsen i samråd med sjukhusförvaltningen verkställd utredning givit vid handen, att genom utrymmande av sköterskerum, förlagda inom sjukavdelningarna, 51 nya vårdplatser för kvinnor skulle kunna vinnas. En dylik utvidgning av sjukavdelningarna borde, anför styrelsen, snarast möjligt genomföras, ej blott av hänsyn till den platsökning, som kunde uppnås, utan även emedan i samband därmed dels en synnerligen lämplig omläggning av lokaldispositionen inom vissa delar av sjukhuset i den moderna arbetsterapiens intresse kunde genomföras, dels inrättandet av w.-c.-anläggning — en enligt styrelsens mening synnerligen trängande angelägenhet — lämpligen kunde komma till stånd. En förutsättning för den ifrågasatta utvidgningen vore emellertid, att nya bostäder anskaffades i ersättning för sagda sköterskerum.

Rörande behovet av nya personalrum har styrelsen anført, att vid uppskattningen av detsamma hänsyn måste tagas dels till den ökning av sköterskeantalet, som redan ägt rum i anledning av företagen förkortning av sjukvårdspersonalens arbetstid, dels ock till den personalökning, som skulle föranledas av det ökade antalet vårdplatser samt av planerat utbyte av manlig personal å vissa mansavdelningar mot kvinnlig. Medicinalstyrelsen har med dessa utgångspunkter räknat med att den kvinnliga personal, för vilken bostäder sålunda borde nyinrättas, utgjorde sammanlagt något över 90 personer.

Styrelsen har härefter meddelat, att inom styrelsen uppgjorts förslag till sköterskebyggnad för sagda personal, innehållande 56 rum av sådan storlek, att de lämpade sig för såväl en som två personer.

Förslaget har utarbetats såvitt angår byggnaden av arkitekten C. Westman, beträffande anordningar för uppvärmning, vatten och avlopp samt sanitär utrustning av ingenjören H. Theorell och i fråga om elektrisk belysningsanläggning av överingenjören T. Holmgren.

Beträffande förslaget har medicinalstyrelsen lämnat följande redogörelse.

Huset avsåges förlagt frittliggande invid trädbevuxen kulle omkring 50 meter norr om kvinnoavdelningskomplexet. Det skulle uppföras i sten, i tre våningar. Rummen vore belägna å ömse sidor om långsgående mittkorridor. I varje våning skulle finnas tvenne toaletterum med dusch samt ett mindre dagrum, i mel-

lanvåningen ett tekök. Garderober finnes icke utan avsåges ersatta med rymliga väggfasta klädsåp, varjämte å vinden inreddes vindskontor, ett för varje rum. I vindsvåningen anordnades vid gavlarna 6 mindre rum, avsedda som sovrum för nattvakter. I källaren inreddes en badavdelning med 6 kar samt ett rum för tvätt, strykning och dylikt.

Uppvärmningen hade tänkts ske medelst pumpvarmvattenvärmeledning med egen pannanläggning. Anordningar för uppvärmning av byggnaden från sjukhusets panncentral ansåges bliva för dyrbara dels på grund av det stora distributionsavståndet dels därigenom att närmast befintliga kulvertledningar ej räckte för den ökade belastningen. Varmvattenberedning skulle ske inom byggnaden. Kallvatten- och avloppsledningar, liksom ledningar för elektrisk energi, skulle anslutas till sjukhusets ledningsnät.

Direktionen för sjukhuset, som den 25 augusti 1930 avgav yttrande över ett i maj 1930 uppgjort förslag till nämnda byggnad, uttalade därvid viss farhåga för att det föreslagna antalet rum skulle vara knappt.

Medicinalstyrelsen meddelar, att förslaget i ett par hänseenden kompletterats, därvid vissa av direktionen påyrkade förändringar vidtagits, men att förslaget innehöll samma rumsantal som tidigare.

Arkitekten Westman har härefter föreslagit vissa smärre ändringar beträffande toaletter m. m. och i anledning härav uppgjort nya ritningar till byggnaden, daterade i januari 1933.

Kostnaderna för förslagens genomförande hava av Westman i skrivelse den 2 februari 1933 beräknats på följande sätt.

	Kronor.
Byggnadskostnad, enligt ingenjören Rignér	197,000
Värmeledning och sanitäranläggning, enligt ingenjören Theorell	45,500
Elektrisk anläggning, enligt överingenjören Holmgren	9,400
Yttre vatten- och avloppsledningar samt grävning och återfyllning för dessa	8,500
Planering kring byggnaden	1,500
Arkitekt- och kontrollantarvode, administration och oförutsett	16,100

Summa kronor 278,000

Medicinalstyrelsen har anslutit sig till sålunda föreliggande förslag och kostnadsberäkning samt ansett, att av de för byggnadsarbetet erforderliga medlen för budgetåret 1933/1934 borde beräknas ett belopp av 125,000 kronor.

I enlighet härmed har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta dels medgiva, att vid Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn finge uppföras ett bostadshus för kvinnlig personal i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i januari 1933 uppgjorda ritningar och i övrigt av medicinalstyrelsen ingivet förslag för en beräknad kostnad av 278,000 kronor, dels ock för budgetåret 1933/1934 för ändamålet bevilja ett anslag av 125,000 kronor.

Häröver har *byggnadsstyrelsen* den 16 februari 1933 avgivit utlåtande, däri styrelsen anført följande.

Styrelsen hade icke något att erinra beträffande det föreliggande förslaget.

Vad beträffade den för förslagens genomförande beräknade kostnaden å 278,000 kronor syntes denna med hänsyn till nu rådande låga materialpriser vara förhållandevis rikligt tilltagen, men ansåge sig styrelsen på grund av

den ovisshet, som rådde beträffande såväl läget på arbetsmarknaden inom husbyggnadsfacket som den form (beredskapsarbete), under vilken ifrågasvarande byggnadsföretag kunde komma till utförande, icke böra föreslå någon ändring av nämnda belopp. Beträffande det för budgetåret 1933/1934 beräknade anslagsbeloppet å 125,000 kronor hade styrelsen icke något att erinra.

Vad anginge de ändringsarbeten, som i samband med personalens överflyttning till de nya personalbostäderna syntes bliva erforderliga i de gamla vårdavdelningarna, förelåge icke någon utredning.

Departements-
chefen.

Föreliggande förslag torde i första hand få betraktas såsom ett led i den plan för anskaffande av platser vid sinnessjukhusen, som i det föregående berörts. Genom förslagets utförande skulle vinnas icke mindre än 51 nya vårdplatser. Samtidigt skulle emellertid behovet av bättre personalbostäder vid anstalten tillgodoses, varjämte förutsättningar skulle skapas för förbättrande av vårdförhållandena vid anstalten samt för modernisering av de hygieniska anordningarna därstädes. De föreslagna arbetena torde därför utan uppskov böra komma till stånd.

Mot medicinalstyrelsens kostnadsberäkningar har jag icke något att invända. Utgifterna för apterande av de gamla sköterskerummen för sjukvårdsändamål torde ej medföra kostnader av sådan storlek, att för detta ändamål särskilda medel behöva äskas.

I likhet med medicinalstyrelsen anser jag, att av det totala kostnadsbeloppet. 278,000 kronor, för nästa budgetår bör beräknas ett belopp av 125,000 kronor. Jag förutsätter därvid, att återstoden anvisas för budgetåret 1934/1935.

Utvidgning av vattenverket vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik m. m.

I skrivelse den 13 juni 1930 har medicinalstyrelsen — under hänvisning till ett skrivelsen bifogat, av ingenjören John Bergström upprättat förslag — gjort framställning om anvisande av medel för verkställande av vissa i förslaget angivna arbeten vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik m. m.

Ingenjör Bergströms förslag, som utarbetats på uppdrag av medicinalstyrelsen, omfattar dels utvidgning av det nuvarande vattenverket, dels anordnande av brandposter vid den till sjukhusområdet hörande ladugården vid Marnäs, dels ock anordnande av vatten- och avloppsledning till det vid Marnäs belägna portvaktshuset. Rörande förslagets innebörd har medicinalstyrelsen hänvisat till en av Bergström i skrivelse den 24 mars 1930 i ämnet lämnad redogörelse. I denna skrivelse har Bergström rörande *behovet av utvidgat vattenverk* anfört i huvudsak följande.

Sjukhuset erhöle sitt vattenledningsvatten från sjön Maren. Vattnet renades medelst långsamfiltrering genom sand. För ändamålet funnes ett tvådelat filter med en sammanlagd filteryta av 168 kvadratmeter. Sommartiden vore ofta planktonhalten i sjön rätt avsevärd. Med hänsyn härtill borde — till undvikande av alltför ofta återkommande rensningar — filterhastigheten endast undantagsvis få överstiga 100 mm. per timme. Även av hygieniska skäl borde i allmänhet denna hastighet icke överskridas. Under förutsättning av normal filterhastighet kunde därför det nuvarande filtrets kapacitet, då hela filterytan vore i användning, blott uppskattas till 360 kbm. per dygn. Denna vattenmängd vore emellertid icke tillräcklig för sjukhusets behov. Den högsta vattenförbrukningen per dygn hade nämligen år 1929 vid sjukhuset uppgått till 517 kbm. och

kunde för de dagar, då åtgången vore störst, beräknas till minst 450 kbm. Då viss säkerhetsmarginal vore nödvändig, syntes den erforderliga maximikapaciteten böra uppgå till 500 kbm. per dygn. För möjliggörande av en dylik förbrukning måste med nuvarande anordningar den genomsnittliga filterhastigheten ökas till 135 mm. i timmen, vilken hastighet måste fördubblas under de tider, då det ena filtret vore avstängt för rensning eller påfyllning av sand. Under nuvarande förhållanden förelåge därför stor risk, att reningen av vattnet icke bleve tillfredsställande.

Mot vattnets beskaffenhet hade anmärkts, att det ofta vore brunfärgat och stundom icke vore luktfritt.

En utvidgning av reningsanläggningen vore därför nödvändig.

Beträffande det utarbetade utvidgningsförslaget anför Bergström inledningsvis, att enligt detsamma den nuvarande filterytan skulle avsevärt utökas och att därigenom vattnets färg och lukt med största sannolikhet skulle förbättras. Bergström framhåller emellertid, att man icke kunde påräkna att, om förslaget genomfördes, erhålla ett helt färglöst vatten, enär därför skulle krävas anläggningar, som både i utförande och drift ställde sig jämförelsevis dyrbara och vilka på den grund icke upptagits i förslaget.

Bergströms redogörelse för *det föreslagna reningsverket* innehåller väsentligen följande.

Enligt förslaget skulle anläggas ett *nytt dubbelfilter* i huvudsak anordnat på samma sätt som det nuvarande filtret. Därvid hade förutsatts, att det nya filtret borde bliva av sådan storlek, att halva filtret skulle kunna avstängas för rensning eller sandpåfyllning och att under denna avstängning den erforderliga maximimängden av 500 kbm. skulle kunna levereras av det gamla filtret i förening med den andra hälften av det nya filtret. Under denna förutsättning hade den behövliga nya filterytan beräknats till (2×94) 188 kvm.

Den *nuvarande renvattenbehållaren*, som rymde 115 kbm., skulle enligt förslaget *utökas*, så att den kunde magasinera omkring 186 kbm. vatten. Dessutom skulle anläggas en *ny renvattenbehållare*, rymmande 80 kbm. De båda behållarna skulle förbindas genom en ledning.

Såväl det nya filtret som den nya behållaren skulle utföras av armerad betong. Filtret skulle förses med överbyggnad av trä. Behållaren skulle täckas av jord.

Då det nuvarande råvattenpumpverket vore för litet och dessutom reserv saknades, upptog förslaget *ett nytt råvattenpumpverk*, något större än det nuvarande.

De nu befintliga två renvattenpumpverken hade varit i användning omkring 20 år och började bliva förslitna. Därför hade i förslaget upptagits *ett nytt renvattenpumpverk*.

De nya pumpverken skulle anordnas så, att de kunde manövreras direkt från maskinhuset. Därigenom underlättades driften och minskades de därmed föröknade kostnaderna. En liknande anordning hade genomförts vid sinnessjukhuset vid Göteborg och befunnits lämplig.

Den i vattentornet befintliga *vattenståndsvisaren* fungerade ej tillfredsställande och skulle ersättas med en ny, vilken skulle förses med vissa apparater såväl i maskinhuset som i pumphuset. Den nuvarande visaren kunde efter reparation ånyo användas för registrering av vattenståndet i renvattenbehållaren och borde uppsättas i pumphuset.

För transport av sanden till och från filtren skulle utläggas en *rälsbana*.

Kostnaderna för vattenverkets utvidgning hava av Bergström beräknats på följande sätt

	Kronor.
Nytt dubbelfilter av armerad betong med överbyggnad av trä, in- vändiga rördelar och ventiler, sand, singel m. m.	63,000: —
Ny renvattenbehållare av armerad betong med ledningar och ventiler	12,600: —
Rörledning och ventiler utanför byggnaderna	6,800: —
Två pumpverk, ett för uppföring av råvatten och ett för renvatten med erforderliga rörledning och ventiler m. m.	7,000: —
Ny vattenståndsvisare i vattentornet med visareapparater i maskin- huset och pumphuset samt reparation av den befintliga vatten- ståndsvisaren och omflyttning till renvattenbehållaren	2,600: —
Rälsbana och tippvagnar för transport av filtersand	1,000: —
Summa kronor	93,000: —

De beräknade kostnaderna avse även ritningar, kontroll, diverse och oförut-
sedda utgifter.

Vad härefter angår förslaget om anordnande av *brandposter m. m. vid ladu-
gården vid Marnäs* innehåller Bergströms skrivelse härom följande.

Från förvaltningen för ifrågavarande sinnessjukhus hade framhållits, att
effektiva eldsläckningsmöjligheter saknades vid ladugården samt att avståndet
från sistnämnda byggnad till närmaste brandpost utgjorde omkring 130 meter.
Med hänsyn härtill hade vattenledningen i förslaget framdragits till ladugården,
varjämte två brandposter anbringats därstädes. Kostnaderna härför kunde be-
räknas till 2,500 kronor. Därvid hade förutsatts, att arbetena skulle utföras i
sjukhusets egen regi och delvis med vid sjukhuset tillgänglig arbetskraft.

Beträffande *portvaktshuset vid Marnäs* har Bergström yttrat sig sålunda.

Huset, i vilket bodde två familjer, saknade såväl vatten som avlopp. Vatten
funnes icke att tillgå på närmare håll än vid Marnäs ladugård, dit avståndet
vore omkring 250 meter. För närvarande framfördes vattnet till portvaktshuset
i tunna. Under vintern plögade det frysa och under sommaren bleve det för
varmt. Allt spillvatten utkastades av den ena familjen i en närliggande kompost.
Den andra familjen hade icke något bestämt utslagsställe.

Till avhjälpande av dessa olägenheter hade föreslagits, att vatten- och av-
loppsledningar skulle framdragas från oförmälda ladugård till portvaktshu-
ssets kök. De därmed förenade utgifterna hade uppskattats till 2,300 kronor.
Denna beräkning vore uppgjord under samma förutsättningar, som förut an-
givits beträffande brandposterna vid ladugården.

Medicinalstyrelsen har infordrat *sjukhusdirektionens* yttrande över Berg-
ströms förslag. Direktionen har däri anfört följande.

Behovet av utvidgning av vattenverket vid sjukhuset hade sedan flera år
gjort sig starkt gällande. Ingenjör Bergströms utredning belyste klart de olä-
genheter, som för närvarande vidlådde vattenverket, och hans förslag till ut-
vidgning syntes ägnat att avhjälpa bristerna och att lösa frågan om tillräcklig
vattentillgång för sjukhuset.

Behovet av brandposter vid ladugården samt vatten- och avloppsledningar
till portvaktshuset vid Marnäs vore synnerligen stort och Bergströms förslag
syntes lösa även denna fråga på fullt nöjaktigt sätt. Direktionen hemställde
därför, att förslaget måtte snarast komma till utförande.

För egen del har *medicinalstyrelsen* anfört, att styrelsen funne behovet av den föreslagna utvidgningen synnerligen trängande samt att styrelsen till alla delar tillstyrkte det av ingenjören Bergström utarbetade förslaget och icke hade något att erinra mot däri ingående kostnadsberäkningar. På grund härav har styrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga styrelsen att låta verkställa de i nämnda förslag angivna arbetena ävensom för ändamålet ställa till styrelsens förfogande ett belopp av 97,800 kronor.

Byggnadsstyrelsen har i ett den 31 juli 1930 avgivet utlåtande förklarat sig icke hava något att erinra i ärendet.

Medicinalstyrelsens framställning har blivit föremål för omnämnande såväl i propositionen nr 140 till 1931 års riksdag som i propositionen nr 129 till 1932 års riksdag. I den förstnämnda propositionen uttalade föredragande departementschefen, att med genomförandet av medicinalstyrelsens förslag borde av statsfinansiella skäl kunna tillvidare anstå. I den sistnämnda propositionen anförde departementschefen, att samma skäl för uppskov med denna fråga — vars omedelbara lösning icke syntes vara nödvändig — föreläge även år 1932 samt att det syntes lämpligast, att frågan upptoges till avgörande först sedan medicinalstyrelsen framlagt det förslag till plan rörande utförande av större renoveringsarbeten vid sinnessjukhusen, som styrelsen erhållit i uppdrag att uppgöra. Med anledning härav hava icke några medel äskats av riksdagen för ifrågavarande ändamål.

*Departements-
chefen.*

Av den i ärendet förebragta utredningen synes mig framgå, att såväl en utvidgning av vattenledningsverket som de övriga i samband därmed ifrågasatta arbetena påkallas av ett verkligt behov. Det förslag till arbetenas utförande, som i ärendet framlagts och av myndigheterna tillstyrkts, föranleder ej någon erinran från min sida. Då arbetena icke synas böra ytterligare uppskjutas, torde beslut om deras utförande nu böra fattas, oaktat definitivt förslag till renoveringsplan ännu ej föreligger. I enlighet med de uppgjorda kostnadsberäkningarna förordar jag, att för utförande av arbetena för nästa budgetår beräknas ett belopp av 97,800 kronor.

Inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen.

Enligt såväl 1901 års sinnessjuk- och lasarettstadgor som dessförinnan gällande bestämmelser ålåg det landsting samt städer, som ej deltaga i landsting, att bereda tillfällig vård åt sinnessjuka. Denna skyldighet hava ett flertal landsting ävensom Göteborgs stad fullgjort därigenom, att upptagningsanstalt upprättats i samband med något statens hospital. Några landsting och städer hava upprättat fristående upptagningsanstalter. Övriga hava inrättat avdelningar för sinnessjuka vid lasarett.

I förevarande hänseende gäller numera en föreskrift bland övergångsbestämmelserna i lagen den 22 juni 1928 (nr 302) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus (22 §). Enligt denna föreskrift skall jämväl efter nämnda lags ikraftträdande, i den mån ej Konungen annorledes förordnar, inom varje landstingsområde, så ock i stad, som ej deltagar i landsting, finnas särskild av lands-

tinget eller staden driven upptagningsanstalt för sinnessjuka eller ock vid något av landstinget eller staden drivet sjukhus vara anordnad avdelning för tillfällig vård av sådana sjuka.

Vid upprättandet av upptagningsanstalter vid statens hospital har tillgått så, att efter medgivande av riksdagen mellan statlig myndighet och vederbörande landsting eller stad träffats avtal med innehåll bland annat, *att* landstinget respektive staden skulle uppföra och underhålla viss sjukvårdsbyggnad vid hospitalet och mot en av Kungl. Maj:t fastställd dagavgift erhålla vård för visst antal patienter, *samt att* staten och landstinget eller staden skulle äga rätt att uppsäga avtalet med viss uppsägningstid, varefter staten skulle vara skyldig ersätta landstingets eller stadens kostnad för byggnaden med visst belopp.

I 1928 års plan för anskaffande av nya vårdplatser vid sinnessjukhusen ingick, att staten skulle övertaga ifrågavarande upptagningsanstalter.

Under budgetåret 1933/1934 inträder skyldighet för staten att inlösa tre av landsting uppförda upptagningsanstalter, nämligen vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö, Gådeå sjukhus i Härnösand och Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn.

Angående uppförande och drift av dessa upptagningsanstalter hava avtal ingåtts respektive åren 1904, 1909 och 1896. I avtalen stadgas en uppsägningstid av två år ävensom skyldighet för staten att vid uppsägning från landstingens sida ersätta landstingen två tredjedelar av kostnaden för den uppförda byggnaden. Enligt avtalen skall denna kostnad bestämmas av en på visst sätt sammansatt skiljenämnd, dock att värdet ej får överstiga verkliga kostnaden för byggnadens uppförande.

Avtalet angående upptagningsanstalten vid S:t Sigfrids sjukhus, som är ingånget med Blekinge och Kronobergs läns landsting, har uppsagts av Blekinge läns landsting under hösten 1930 och av Kronobergs läns landsting den 4 augusti 1931. De båda övriga avtalen, ingångna med Västernorrlands läns landsting och med Värmlands läns landsting, äro uppsagda Västernorrlandsavtalet i en till medicinalstyrelsen den 9 december 1931 inkommen skrivelse och Värmlandsavtalet i en till Kungl. Maj:t den 4 februari 1932 inkommen skrivelse.

Genom särskilda beslut den 21 augusti 1931, den 26 februari 1932 och den 27 maj 1932 har Kungl. Maj:t från och med vissa i besluten angivna dagar befriat nu ifrågavarande landsting från skyldigheten att driva i 22 § av sjukhuslagen avsedd inrättning för vård av sinnessjuka samt meddelat föreskrift om upptagningsanstalternas övertagande av staten. Samtidigt har Kungl. Maj:t förklarat sig vilja framdeles besluta angående åtgärder för bestämmande av den ersättning, som i anledning av avtalens upphörande skulle tillkomma landstingen.

Kostnaden för uppförandet av dessa upptagningsanstalter och de belopp, varmed staten är pliktig inlösa desamma, kunna enligt uppgifter från landstingen beräknas sålunda:

	Uppföringskostnad.	Inlösensumma.
S:t Sigfrid	92,644: 65	61,763: 10
Gådeå	75,695: 03	50,463: 36
Marieberg.....	55,925: —	37,283: 34

Den totala inlösensumman skulle utgöra 149,509 kronor 80 öre.

I skrivelse den 7 januari 1933 har *medicinalstyrelsen* — under hänvisning till berörda tre avtalsuppsägningar och Kungl. Maj:ts i anledning därav meddelade beslut — hemställt om anvisande av medel för nästa budgetår för inlösen av upptagningsanstalterna med belopp, som angivits i förut omförmälda tablå. Styrelsen har anhållit, att för nästa budgetår måtte för ändamålet upptagas ett belopp av i runt tal 150,000 kronor.

Vidare har *medicinalstyrelsen* i skrivelse den 23 december 1932 gjort framställning om anvisande av medel för inlösen av en upptagningsavdelning vid S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg. Innan jag ingår på denna framställning ber jag få erinra om följande.

Genom beslut den 29 juni 1906 bemyndigade Kungl. Maj:t *medicinalstyrelsen* att med Göteborgs stad träffa överenskommelse om uppförande och drift för stadens räkning av en upptagningsanstalt för sinnessjuka vid dåvarande Göteborgs hospital, numera S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg. Sedan sådan överenskommelse kommit till stånd, uppförde staden vid sjukhuset en upptagningsanstalt med 75 vårdplatser.

Enligt medgivande av 1925 års riksdag (proposition nr 150, riksdagens skrivelse nr 281) träffades sedermera avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Göteborgs stad, varigenom staden övertagit hela sin sinnessjukvård. Detta avtal är undertecknat för kronan den 18 december 1925 och för staden den 1 i samma månad. Avtalet trädde i kraft den 1 januari 1926.

Med ändring av vad därom tidigare blivit bestämt föreskrevs i § 11 av avtalet, att nyssnämnda staden Göteborg tillhöriga upptagningsanstalt skulle övertagas av staten inom 8 år efter avtalets ikraftträdande efter ett pris för vårdplats, som motsvarade i § 6 i avtalet omhandlade reducerade platsvärde, ävensom att ersättningen för varje år skulle erläggas för det antal platser, som staden under året ställt till statens förfogande.

Jämlikt av Kungl. Maj:t den 30 april 1927 i anslutning till avtalet meddelade bestämmelser utgör berörda reducerade platsvärde $\frac{2}{3}$ av 8,000 kronor.

I omförmälda skrivelse den 23 december 1932 har *medicinalstyrelsen* anfört, att hälsovårdsnämnden i Göteborg meddelat styrelsen, att nämnden av de 75 vårdplatserna inom berörda upptagningsanstalt ställt 60 till statens förfogande från och med den 12 december 1932 och återstående 15 från och med den 14 december 1932 ävensom att nämnden i sinom tid komme att anhålla om avtalsenlig ersättning för ifrågavarande platser från och med sålunda angivna dagar för överlåtelsen av desamma till staten. På grund härav har *medicinalstyrelsen* — under förmälan att beloppet av sagda ersättning syntes få beräknas till ($\frac{2}{3} \times 8,000 \times 75$) 400,000 kronor — hemställt, att för gäldande av ifrågavarande ersättning måtte för nästa budgetår anvisas ett belopp av angivna storlek.

Departements-
chefen.

Emot medicinalstyrelsens hemställan har jag icke något att erinra. För nästa budgetår torde på grund härav för inlösen av upptagningsanstalterna vid S:t Sigfrids, Gådeå, Mariebergs och S:t Jörgens sjukhus böra beräknas ett belopp av tillhoppa 550,000 kronor.

Furunäsets sjukhus vid Piteå m. m.

I proposition nr 49 till 1927 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag rörande viss utvidgning m. m. av dåvarande Piteå hospital och asyl, numera benämnt Furunäsets sjukhus vid Piteå. Enligt förslaget beräknades utvidgningen medföra en kostnad av högst 2,418,000 kronor. Därav begärdes i propositionen för budgetåret 1927/1928 ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

I skrivelse den 20 maj 1927, nr 204, anmälde riksdagen sitt beslut i anledning av nämnda proposition. Därvid yttrade riksdagen bland annat, att riksdagen icke hade något att erinra mot själva sättet för de ifrågasatta arbetenas utförande men att riksdagen icke kunnat undgå att finna kostnaderna för de i förslaget ingående olika arbetena väl högt beräknade. Riksdagen hade för sin del ansett kostnaderna böra kunna begränsas till i runt tal 2,300,000 kronor. Riksdagen anmälde härefter, att riksdagen dels medgivit, att utvidgning m. m. av sjukhuset finge i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordat förslag utföras för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2,300,000 kronor, dels ock till nämnda ändamål för budgetåret 1927/1928 anvisat ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Den 27 maj 1927 uppdrog därefter Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att för en kostnad av högst 2,300,000 kronor låta utföra byggnadsföretaget i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag samt ställde berörda anslag å 100,000 kronor till styrelsens förfogande att för avsett ändamål användas.

Genom beslut den 22 juni 1928 och den 20 juni 1929 har Kungl. Maj:t sedermera ställt ytterligare 2,200,000 kronor till medicinalstyrelsens förfogande för fortsättande och avslutande av berörda byggnadsföretag, att utgå från av riksdagen för detta jämte andra ändamål för budgetåren 1928/1929 och 1929/1930 anvisade anslag till hospitalsbyggnader. Sammanlagt har alltså för byggnadsföretaget ställts till styrelsens förfogande ett belopp av 2,300,000 kronor.

I skrivelse den 20 januari 1933 har *medicinalstyrelsen* anmält, att de totala kostnaderna för ifrågavarande byggnadsföretag, vilket numera fullbordats, överskridit det av statsmakterna medgivna och av Kungl. Maj:t anvisade beloppet. Härom har styrelsen i berörda skrivelse anfört i huvudsak följande.

Kostnaderna för de i utvidgningsarbetet ingående byggnadsarbetena, vilka i 1927 års proposition beräknats till 1,477,000 kronor, hade i verkligheten allenast uppgått till 1,291,601 kronor 98 öre. Besparingen hade väsentligen vunnits genom minskning av luftkuben i de för personalen avsedda bostadshusen, genom ändrad förläggning av ångpannehuset samt genom vissa bestämmelser angående det material, som vid byggnadsarbetena skulle komma till användning.

Å andra sidan hade på vissa punkter uppkommit merkostnader i förhål-

lande till beräkningarna i nämnda proposition. Sålunda hade utgifterna för den elektriska belysnings- och kraftanläggningen, som ursprungligen beräknats till 75,000 kronor, uppgått till 135,313 kronor 22 öre, utgifterna för värmeanläggningen, tidigare beräknade till 449,000 kronor, utgjort 462,974 kronor 68 öre och utgifterna för vattenledningsverket samt vatten- och avloppsledningarna, förut beräknade till 417,000 kronor, uppgått till 422,878 kronor 7 öre.

Kostnadsökningen för den elektriska anläggningen hade föranletts dels av inträffade prishöjningar, dels därav att arbetena med anläggningen måst bliva vida mera omfattande än som från början förutsatts. Vad anginge värmeanläggningen hade kostnadsökningen blivit en följd av erforderlig inmurning av ångpannor samt anläggning av nödvändig koltransportanordning, vilka arbeten icke tidigare tagits i beräkning men som medfört en utgift av sammanlagt 28,490 kronor. Merutgifterna för vattenverket samt vatten- och avloppsledningarna hade föranletts av helt oförutsedda omständigheter.

De sammanlagda kostnaderna för byggnadsföretaget hade uppgått till 2,312,767 kronor 95 öre. Härav hade 2,300,000 kronor gäldats av de medel, som för ändamålet ställts till styrelsens disposition. Det återstående beloppet av 12,767 kronor 95 öre hade styrelsen nödgats förskjuta.

Under hänvisning till det anförda har medicinalstyrelsen hemställt, att för ersättande av ifrågavarande förskott måtte ställas till styrelsens förfogande ett belopp av 12,767 kronor 95 öre.

Medicinalstyrelsens framställning synes mig giva vid handen, att det över skridande av den beräknade totalkostnaden för ifrågavarande byggnadsföretag, som ägt rum, varit av föreliggande förhållanden betingat. Det av styrelsen förskottrade beloppet lär därför böra ersättas. Beslut i ämnet torde emellertid icke böra fattas av Kungl. Maj:t, förrän riksdagen varit i tillfälle att taga ställning till denna fråga. Beträffande sättet för gottgörelse av det förskjutna förskottet återkommer jag i det följande.

*Departements-
chefen.*

I detta sammanhang får jag erinra, att Kungl. Maj:t genom beslut den 17 februari 1933 ställt medel till medicinalstyrelsens förfogande för ersättande av vissa av styrelsen förskottrade belopp. Rörande anledningen till och innehållet i nämnda beslut torde jag här få meddela följande.

På därom av Kungl. Maj:t i 1927 års statsverksproposition (V p. 48) gjord framställning anvisade 1927 års riksdag till ändringsarbeten å vattenverket vid Lunds hospital och asyl, numera benämnt S:t Lars sjukhus i Lund, för budgetåret 1927/1928 ett extra reservationsanslag av 150,000 kronor.

Vidare anvisade samma års riksdag, med bifall till därom i berörda statsverksproposition (V p. 49) framställt förslag, till hospital vid Hälsingborg, numera benämnt S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg, för budgetåret 1927/1928 ett extra reservationsanslag av 1,138,500 kronor. Sistnämnda anslag var avsett att utgöra återstoden av det för uppförande av sjukhuset erforderliga beloppet.

Den 6 maj 1927 ställde Kungl. Maj:t ifrågavarande två anslag till medicinalstyrelsens förfogande att användas för därmed avsedda ändamål.

Sedan berörda byggnadsföretag fullbordats, anförde medicinalstyrelsen i skrivelse den 20 januari 1933 följande.

Vid utgången av budgetåret 1929/1930 hade å det förra av nämnda anslag kvarstått en behållning av 34,322 kronor 35 öre och å det senare en behållning

av 447,083 kronor 13 öre. Dessa behållningar hade emellertid vid angivna tidpunkt av riksräkenskapsverket omförs till inkomsttitel för i anspråk tagna reservationer och alltså icke sedermera kunnat av styrelsen disponeras. Då ansvarstiden för en del av ifrågavarande byggnadsföretag rörande entreprenader den 30 juni 1930 ännu ej gått till ända, hade styrelsen under budgetåren 1930/1931 och 1931/1932 nödgats bestrida kostnader för slutbesiktningar av vissa arbeten ävensom utbetala ansvarssummor för desamma m. m. till ett belopp av 3,643 kronor för ändringsarbetena å vattenverket vid S:t Lars sjukhus och 4,366 kronor 67 öre för uppförandet av S:ta Maria sjukhus. Därmed vore samtliga kostnader för anläggningarna till fullo guldna. Berörda belopp av tillhoppa 8,009 kronor 67 öre hade styrelsen i brist på anslag för ändamålet nödgats förskjuta.

Under återopande härav hemställde medicinalstyrelsen i berörda skrivelse om erhållande av ersättning för sålunda förskottade belopp.

På grund härav har Kungl. Maj:t genom omförmälda beslut den 17 februari 1933 från det för löpande budgetår anvisade reservationsanslaget till hospitalsbyggnader ställt till styrelsens förfogande ett belopp av 8,009 kronor 67 öre såsom gottgörelse för sagda förskott. Till de jämförelsevis mindre belopp, som sålunda anvisats, har jag i den kommande anslagsberäkningen icke ansett mig behöva taga hänsyn.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag i det föregående anfört skulle för nästa budgetår medel behöva anvisas till arbeten vid följande anstalter med här angivna belopp.

	Kronor.
Umedalens sjukhus	1,800,000
Ryhovs »	950,000
S:t Sigfrids »	1,500,000
Vipeholms »	1,500,000
S:t Olofs »	750,000
S:t Lars »	400,000
S:t Jörgens »	85,000
Restads »	235,000
Mariebergs »	125,000
S:ta Gertruds »	97,800

Summa kronor 7,442,800

Vidare erfordras under nästa budgetår *dels* för inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen ett belopp av 550,000 kronor, *dels ock* för gäldande av vissa utav medicinalstyrelsen förskjutna kostnader för byggnadsarbeten vid Furunäsets sjukhus ett belopp av 12,767 kronor 95 öre. Härutöver krävas för underhåll av byggnader vid Ryhovs sjukhus ett av byggnadsstyrelsen begärt belopp av 10,000 kronor samt för vissa utredningar m. m. ett belopp av 20,000 kronor.

Förstnämnda summa av 7,442,800 kronor torde få utgå från ett bland utgifter för kapitalökning, bilaga 1, under rubrik »Fonden för förslag till statsverket» anvisat reservationsanslag å samma belopp, benämnt vissa byggnads-

arbeten vid statens sinnessjukhus, medan de återstående kostnaderna synas böra gäldas från ett under femte huvudtiteln uppfört extra reservationsanslag till inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. Sistnämnda anslag lärer böra upptagas till 595,000 kronor eller 75,000 lägre än det i statsverkspropositionen beräknade.

Med avseende å fördelningen av medlen under först omnämnda anslag torde få nämnas, att den angivna beräkningen givetvis icke avser att vara i detalj bindande för medlens disposition. I den mån så med hänsyn till sättet för byggnadsarbetenas bedrivande eller eljest kan befinnas lämpligt, torde en ökning av beräknad medelsdisposition för ett visst ändamål kunna ske, mot det att motsvarande minskning vidtages i de anvisade medlen för ett annat ändamål.

Slutligen må framhållas, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida med hänsyn till rådande arbetslöshet närmare bestämmelser rörande arbetenas utförande böra föreskrivas.

Departementschefens hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I) med ändring av vad 1929 års riksdag därutinnan bestämt, medgiva, att sammanlagda kostnaderna för omändring av det av Jönköpings regemente tidigare disponerade kasernetablissemnet i Jönköping till sinnessjukanstalt må utgöra högst 6,860,000 kronor;

II) besluta, att vid S:t Lars sjukhus i Lund skola i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordat förslag verkställas vissa omändringsarbeten för en beräknad kostnad av högst 1,010,000 kronor;

III) besluta, att vid S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordat förslag utföras omläggning av avloppsledningar för en beräknad kostnad av högst 85,000 kronor;

IV) besluta, att vid Restads sjukhus vid Vänersborg skola i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordat förslag utföras ny- och ombyggnadsarbeten för en beräknad kostnad av högst 395,500 kronor;

V) besluta, att vid Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordat förslag uppföras ett bostadshus för kvinnlig personal för en beräknad kostnad av högst 278,000 kronor;

VI) besluta, att vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik skola i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordat förslag utföras arbeten för utvidgning av vattenverket m. m. för en beräknad kostnad av högst 97,800 kronor;

VII) bland utgifter för kapitalökning, bilaga 1, under rubrik »Fonden för förlag till statsverket» till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus för budgetåret 1933/1934 anvisa ett reservationsanslag av 7,442,800 kronor, att utgå av lånemedel;

VIII) med ändring av vad 1927 års riksdag därutinnan bebestämt, medgiva, att sammanlagda kostnaderna för en vid nämnda års riksdag beslutad utvidgning av dåvarande Piteå hospital och asyl, numera benämnt Furunäsets sjukhus vid Piteå, må utgöra högst 2,312,767 kronor 95 öre; samt

IX) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra reservationsanslag av 595,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ake Karlholm.

Bilaga.

TILL KONUNGEN.

Uti brev den 27 juni 1930 har Kungl. Maj:t, bland annat, anbefallt medicinalstyrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med fullständig plan rörande de renoveringsarbeten av större betydelse, som anses böra under tiden till och med utgången av budgetåret 1937/1938 vidtagas vid statens sinnessjukhus, rörande i planen angivas ej mindre omfattningen av och den beräknade kostnaden för ifrågavarande arbeten, än även den ordning, i vilken desamma anses böra komma till utförande.

Ehuru styrelsen, som icke funnit sig böra låta utarbета förslag beträffande arbetena, i den mån deras utförande inom nära liggande tid icke synts vara att påräkna, och i övrigt av orsaker som här nedan komma att närmare belysas, ännu icke är i tillfälle att framlägga en dylik plan av den fullständighet som i Kungl. Maj:ts uppdrag avses, har styrelsen dock ansett sig nu böra lämna en redogörelse för ärendets läge, särskilt med hänsyn därtill att styrelsen *dels* funnit av omständigheterna påkallat att, oaktat den anbefallda planen icke föreligger, till Kungl. Maj:t ingå med framställningar om omedelbart utförande av vissa av ifrågavarande större renoveringsarbeten, *dels* till 1932 års utredning angående beredskapsarbeten som sådana föreslagit åtskilliga av de ifrågavarande renoveringsarbetena.

Styrelsen ämnar i det följande lämna en kortfattad orientering angående de i första hand planerade renoveringsarbetena var för sig.

1. Vissa arbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund.¹

2. Omläggning av avloppsledningar vid S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg.²

3. Reningsverk för avlopp vid Sätters sjukhus.

Sätters sjukhus utsläpper sitt avloppsvatten utan föregående rening i sjön Ljustern, invid vilken såväl sjukhuset som Sätters stad äro belägna. Klagomål över sjöns förorening härigenom hava i januari 1928 anförts från hälsovårdsnämnden i Säter, och olägenheter av samma orsak hava erfarits vid sjukhuset. Ärendet har varit föremål för vidlyftig utredning och är från ingenjören J. Bergström inom närmaste dagarna att införfänta förslag till en tidsenlig reningsanläggning. Anordnandet av en dylik är nödvändig och tillika en förutsättning för inrättandet av fullständigt vattenklosettsystem vid sjukhuset, en åtgärd, som styrelsen anser snarast möjligt böra komma till stånd.

Styrelsen har därför för avsikt att inom kort framlägga förslag i ärendet hos Kungl. Maj:t. Enligt vad styrelsen under hand erfarit, är reningsverket kostnadsberäknat till 400,000 kronor inklusive nytt avloppssystem för regnvatten, vilket tidigare inräknats i kostnaderna för projekterad w.-c.-anläggning (se nedan under 8). För budgetåret 1933/1934 skulle erfordras 200,000 kronor.

¹ Se s. 21.

² Se s. 32.

4. Bostadshus för ogift personal vid Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn.¹

---

5. Bostadshus för personal m. m. vid Restads sjukhus vid Vänersborg.²

---

6. Utvidgning av vattenverket vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg.

S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg får delvis vatten från stadens vattenledningsverk, delvis från egna grundvattenbrunnar. Vattentillgången i dessa är relativt god, men vattnets beskaffenhet har visat sig mycket växlande beträffande hårdhetsgrad och halt av järn samt aggressiv kolsyra, varför ökade anordningar för vattnets behandling före bruket äro planerade. Förslag härtill äro under utarbetande. Kostnaderna hava approximativt beräknats till 95,000 kronor.

7. Omläggning av spillvattenavloppet vid S:t Lars sjukhus i Lund.

Avloppsförhållandena vid S:t Lars sjukhus i Lund hava länge varit synnerligen otillfredsställande, i det att spillvattnet avletts utan föregående rening till det relativt obetydliga vattendraget Höje å. Utredningar i detta ärende hava länge pågått i samband med underhandlingar med vederbörande myndigheter i Lunds stad, som numera anlagt en huvudavloppsledning i närheten av sjukhuset, till vilken sjukhusets avlopp tänkts ansluten. Kostnaderna härför, inklusive ett kloakpumpverk, hava överslagsvis beräknats till 100,000 kronor. Arbetet borde utföras utan längre uppskov, lämpligen under budgetåret 1934/1935.

8. Vissa arbeten vid Sätters sjukhus.

Under punkt 3 här ovan angående reningsverk vid Sätters sjukhus har styrelsen berört angelägenheten av att fullständig w.-c.-anläggning vid sjukhuset kommer till stånd, vilket givetvis lämpligast bör ske i samband med utförandet av reningsverket, alltså, i enlighet med vad styrelsen vid redogörelsen för sistnämnda arbete anført, under budgetåret 1934/1935. Kostnaderna härför inklusive erforderlig omläggning av yttre avloppsledningar, hava överslagsvis beräknats till 215,000 kronor, exklusive kostnaderna för nytt avloppssystem för dagvattenavlopp, vilka ingå i de beräknade kostnaderna för reningsverket.

Sjukhusets vattenverk är i stort behov av utvidgning. Även detta arbete borde utan längre dröjsmål komma till utförande och lämpligast under budgetåret 1934/1935 samtidigt med inrättandet av vattenklosetter vid sjukhuset, varigenom givetvis vattenåtgången kommer att ökas. Arbetet har approximativt kostnadsberäknats till 85,000 kronor.

Sjukhusets kök har länge behövt utvidgas och moderniseras, varjämte centralmatsalar för personalen saknas. Ett förslag för avhjälpandet av dessa brister har utarbetats och kostnadsberäknats till 211,000 kronor. Arbetet torde, för att icke anhopning av samtidigt pågående renoveringsarbeten vid sjukhuset skall bli alltför besvärande för driften, böra framskjutas till budgetåret 1935/1936.

¹ Se s. 38.

² Se s. 34.

9. Vissa arbeten vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö.

I anslutning till 1930 års riksdags beslut har Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen uppdragit att låta utföra dels nybyggnader för utvidgning av anstalten dels ock anläggning av reningsverk för spillvatten jämte en huvudavloppsledning, båda avsedda jämväl för det nuvarande sjukhuset, vilket efter utvidgningen skall i sin helhet beläggas med manliga sjuka.

För denna äldre del av sjukhuset komma vissa renoveringsarbeten att erfordras, i första hand avseende anslutning av dess avloppsledningar till den nya huvudledningen och reningsverket och i samband därmed införandet av w.-c.-system. Därjämte torde i propositionen angående utvidgningen (nr 150/1930) avhandlat avtal med Växjö stad om sjukhusets partiella förseende med vatten från stadens vattenledning inom kort komma till stånd, varigenom vissa ändrade anordningar beträffande sjukhusets eget vattenverk bliva erforderliga.

Utredning och förslag i ovannämnda hänseenden äro att förvänta under år 1933. Kostnaderna för arbetena torde, enligt tillsvi vidare mycket ungefärliga beräkningar, belöpa sig till omkring 250,000 kronor. Arbetena böra lämpligen komma till utförande i samband med beläggningen av nybyggnaderna vid sjukhuset, vilken beräknas kunna ske under år 1936.

10. Vissa arbeten vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik.

Vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik föreligger behov *dels* av vattenverkets utvidgning, varom ett till 93,000 kronor kostnadsberäknat förslag tidigare till Kungl. Maj:t ingivits, *dels* av modernisering av såväl köket, i liknande omfattning som här ovan under 8 omnämnts beträffande köket vid det ungefär samtidigt uppförda Sätters sjukhus, som ock tvättinrättningen. Förslag till sistnämnda arbeten är utarbetat, och kostnaderna äro beräknade till 285,000 kronor. Arbetet synes böra komma till utförande under budgetåret 1934/1935.

11. Utvidgning av vattenledningen samt w.-c.-anläggning och omläggning av avloppsledningar vid Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn.

Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn förses med vatten dels från å sjukhusets område belägna grundvattenbrunnar, borrhade i berggrunden, dels beträffande vatten till panncentral och tvättinrättning från Vätern. Åtgärder för ökning av vattentillgången äro nödvändiga framförallt för att möjliggöra sjukhusets förseende med vattenklosetter, vilket här, liksom vid en del övriga äldre statens sinnessjukhus (i Uppsala, Vadstena, Växjö, Lund, Säter och Härnösand), ännu icke — eller endast delvis — skett. Användandet i större utsträckning än för närvarande av vatten från Vätern skulle kräva omfattande och dyrbara reningsanordningar. Grundvattnet från en av brunnarna har efterhand förändrats till sin bekaffenhet, så att det icke vidare är användbart, och från de övriga otillräckligt för det ökade behovet. Förhandlingar pågå med Kristinehamns stad om, tillsvi vidare partiell, leverans av vatten från dess vattenverk, som är under ombyggnad. Sannolikt kommer denna utväg att visa sig ändamålsenligast. Anläggningskostnaden för sådan anslutning har beräknats betinga ett belopp av omkring 50,000 kronor.

Vattenklosettanläggningen, som måste förbindas med omfattande omläggning av yttre avloppsledningar och utdragande av huvudavloppet i Vätern till betydligt avstånd från stranden, har överslagsvis beräknats kosta 650,000 kronor. Arbetet härmed bör företagas i samband med en omläggning av

dispositionen av kvinnoavdelningens sjuklokaler, innebärande bland annat användandet av ett antal nuvarande personalrum för beläggning med patienter. Denna anläggning kan i sin tur ske först sedan nytt bostadshus, omhandlat under punkt 4 här ovan, blivit uppfört. Under förutsättning att denna nybyggnad jämlikt av styrelsen upprättat förslag, komme att tagas i bruk under loppet av år 1935, skulle här berörda arbeten lämpligen kunna genomföras under budgetåret 1935/1936, eventuellt delvis framskjutas till budgetåret 1936/1937.

12. Modernisering av Ulleråkers sjukhus vid Uppsala.

Sedan länge har behovet av omfattande moderniseringsarbeten vid Ulleråkers sjukhus vid Uppsala gjort sig gällande.

Sålunda har styrelsen i skrivelse den 13 juni 1930 framhållit värmeledningens bristfälliga skick och ifrågasatt i samband med omläggning av densamma uppförandet av ny ångpanne- och maskincentral för tillgodoseende av hela sjukhusanläggningens behov av värme och elektrisk energi. I samma skrivelse har behovet av ändrad förläggning av administrationslokalerna samt av ett bostadshus för läkare avhandlats, liksom även ett av sjukhuschefen, professorn A. Petré framfört förslag om uppförande av dels en ny sjukpaviljong för 50 kvinnliga sjuka dels ett bostadshus för kvinnlig personal jämte apterandet av sköterskerum inom sjukavdelningarna till beläggning med patienter.

Genom beslut den 25 juli 1930 har Kungl. Maj:t bemyndigat styrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med i styrelsens berörda skrivelse angivna riktlinjer med biträde av överläkaren vid sjukhuset samt styrelsens arkitekt och tekniska experter inkomma med utredning och förslag i ärendet. Sådan utredning är ännu icke slutförd.

I samband härmed pågår ny utredning angående w.-c.-anläggning inom sjukhuset. Anläggningen har tidigare av statsmakterna beslutits för en beräknad kostnad av 234,500 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts brev den 26 juni 1931 skall med anvisandet av medel för utförandet tillsvidare anstå. Utvidgning av sjukhusets vattenledning är jämväl behövlig och föremål för utredning.

Av vad sålunda anförts framgår, att de belopp, som erfordras för ifrågasvarande renoveringsarbeten måste bli högst betydande. På samma gång vill styrelsen framhålla angelägenheten av att de inom närmaste åren genomföras.

13. Uppförande av nybyggnad för kök, tvätt och ångcentral vid Birgittas sjukhus i Vadstena.

Uti skrivelse den 7 januari 1930 har medicinalstyrelsen framlagt förslag till dels anläggning av nytt vattenverk dels ändrings- och reparationsarbeten i den s. k. T-paviljongen dels ock uppförande av nybyggnad för kök, tvätt och ångcentral, allt vid Birgittas sjukhus i Vadstena. Förslaget upptogs av Kungl. Maj:t i proposition till 1930 års riksdag (nr 150 s. 64) beträffande de båda först nämnda arbetena. Därvid anförde föredragande departementschefen, bland annat, följande:

»Det lär vara ostridigt, att förhållandena vid Vadstena hospital och asyl i åtskilliga hänseenden äro bristfälliga och att därför nämnda anstalt är i starkt behov av modernisering och förbättring. Av medicinalstyrelsens framställning i ämnet torde ock framgå, att det i och för sig skulle vara särdeles önskvärt, att samtliga de i styrelsens huvudförslag upptagna arbetena

nu kunde komma till stånd. Med hänsyn till nödvändigheten att för de närmaste budgetåren hålla kostnaderna för hospitalsbyggnaderna inom den ram, som överensstämmer med planen för dessa byggnader och inledningsvis närmare angivits, anser jag mig, såsom redan i den allmänna översikten antytt, dock icke för närvarande kunna tillstyrka uppförandet av den föreslagna ekonomibygnaden utan inskränker mig till att förorda de arbeten, vilka av styrelsen upptagits i dess alternativförslag och vilka synts även mig vara de, som i första hand böra komma till utförande.»

Kungl. Maj:ts förslag bifölls av riksdagen, och de beslutade arbetena äro numera verkställda. Medicinalstyrelsen hyser emellertid den förhoppningen att förslaget i sin helhet skall kunna realiseras och arbetet därmed påbörjas inom den tid, förevarande utredning anbefallts att omfatta. Kostnaderna för detsamma torde kunna anslås till inemot 1,000,000 kronor.

14. Gådeå sjukhus i Härnösand och S:ta Annas sjukhus i Nyköping.

Slutligen må i detta sammanhang omnämnas, att styrelsen har för avsikt att framdeles undersöka möjligheterna för ett nedläggande av de båda föråldrade och i driften oekonomiska anstalterna Gådeå sjukhus i Härnösand och S:ta Annas sjukhus i Nyköping. Denna fråga sammanhänger givetvis med den slutliga utformningen av den av statsmakterna principiellt godkända planen för nyanskaffning av platser vid statens sinnessjukhus och torde icke kunna närmare utredas, förrän något eller några års erfarenheter vunnits angående platsbehovet efter ibruktagandet av de nu under uppförande varande eller beslutade nya sinnessjukhusen.

Skulle det visa sig erforderligt att för avsevärd tid framåt bibehålla de båda nämnda sjukhusen, bliva emellertid betydande renoveringsarbeten ofrånkomliga, omfattande i första hand vid Gådeå sjukhus omläggning av värmeledningen och införande av w.-c.-system, vid S:ta Annas sjukhus utvidgning och ombyggnad av köks- och tvättanläggningarna.

Styrelsen bifogar en sammanfattande preliminär översikt över de här avhandlade renoveringsarbetena, utvisande en kostnadssumma av tillsammans 5,204,700 kronor, förutom kostnaderna för renoveringsarbetena vid Ulleråkers, Gådeå och S:ta Annas sjukhus. Styrelsen anser sig böra ytterligare betona, vad redan inledningsvis anförts, att det icke varit möjligt att beträffande en stor del av arbetena lämna annat än, särskilt i fråga om kostnadsberäkningarna, synnerligen summariska uppgifter.

Att kostnadsbeloppet så betydligt överskrider det av styrelsen uti den 21 oktober 1927 av styrelsen avgiven »Reviderad plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården» för större omändringsarbeten beräknade beloppet, 3,500,000 kronor, torde få ses i belysning därav att styrelsen därvid dels under annan rubrik avhandlat ny ekonomibygnad vid Birgittas sjukhus i Vadstena dels utgått ifrån att en avsevärd del av ifrågasvarande omändringsarbeten komme att bekostas medelst de årliga anslagen till sinnessjukhusens underhåll. Stockholm den 13 februari 1933.

Underdånigst

NILS HELLSTRÖM.

E. LAURITZEN.

J. Hedqvist.

Preliminär översikt över erforderliga större renoveringsarbeten vid statens sinnessjukhus.

Renoveringsarbeten	1933/1934	1934/1935	1935, 1936	1936/1937	1937/1938	Obestämt	Summa
1. Utvidgning av värmeledning, ombyggnad av kök, vattenavhårdning vid S:t Lars sjukhus	400,000	400,000	212,200	—	—	—	1,012,200
2. Avlopp vid S:t Jörgens sjukhus	85,000	—	—	—	—	—	85,000
3. Reningsverk vid Sätters sjukhus	200,000	200,000	—	—	—	—	400,000
4. Bostadshus vid Mariebergs sjukhus	125,000	153,000	—	—	—	—	278,000
5. Bostadshus, ändring av köks- och tvättbyggnad vid Restads sjukhus	235,000	160,500	—	—	—	—	395,500
6. Vattenverket vid S:ta Marias sjukhus	—	95,000	—	—	—	—	95,000
7. Avlopp vid S:t Lars sjukhus	—	100,000	—	—	—	—	100,000
8. W.-C.-anläggning vid Sätters sjukhus	—	215,000	—	—	—	—	215,000
» Vattenverket vid d:o	—	85,000	—	—	—	—	85,000
» Ombyggnad av köket vid d:o	—	—	211,000	—	—	—	211,000
9. W.-C.-anläggning m. m. vid S:t Sigfrids sjukhus	—	—	250,000	—	—	—	250,000
10. Vattenverket vid S:ta Gertruds sjukhus	93,000	—	—	—	—	—	93,000
» Ombyggnad av kök och tvätt vid d:o	—	285,000	—	—	—	—	285,000
11. Vattenledning vid Mariebergs sjukhus	—	—	50,000	—	—	—	50,000
» W.-C.-anläggning och avlopp vid d:o	—	—	400,000	250,000	—	—	650,000
12. Modernisering av Ulleråkers sjukhus	—	—	X.	X.	X.	—	X.
13. Ekonomibygnad vid Birgittas sjukhus	—	—	—	—	200,000	800,000	1,000,000
14. Gådeå sjukhus och S:ta Annas sjukhus	—	—	—	—	—	X.	X.
Summa	1,138,000	1,693,500	1,123,200 + X.	250,000 + X.	200,000 + X.	800,000 + X.	5,204,700 + X.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Inledning	2
Umedalens sjukhus vid Umeå	4
Ryhovs sjukhus i Jönköping	5
Ny- och ombyggnader vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö	8
Vipeholms sjukhus i Lund	10
S:t Olofs sjukhus i Visby	20
Vissa arbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund	21
Omläggning av avloppsledningar vid S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg	32
Nybyggnads- och ändringsarbeten vid Restads sjukhus vid Vänersborg	34
Uppförande av bostadshus vid Mariebergs sjukhus vid Kristinehamn	38
Utvidgning av vattenverket vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik m. m. ...	40
Inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen	43
Furunäsets sjukhus vid Piteå m. m.	46
Sammanfattning	48
Departementschefens hemställan	49
Bilaga	51

